

Vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutukset
alaikäisenä ilman huoltajaa tulleen turvapai-
kanhakijataustaisen nuoren kotoutumiseen ja
hyvinvointiin

Terhi Naukkarinen

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutukset ilman huoltajaa alaikäisenä tulleen turvapaikanhakijataustaisen nuoren kotoutumiseen ja hyvinvointiin

Terhi Naukkarinen
Sosionomi AMK
Opinnäytetyö
2019

Terhi Naukkarinen

Vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutukset alaikäisenä ilman huoltajaa tulleen nuoren kotoutumiseen ja hyvinvointiin

Vuosi 2019 Sivumäärä 60

Opinnäytetyö liittyy Yhteiset Lapsemme ry:n Yhdessä Matkalla -hankkeeseen (2017-2020 STEA), jossa alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten kotoutumista tuetaan vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan keinoin. Opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa, millaisia vaikutuksia vapaaehtoisella tukiperhetoiminnalla on ollut tuettavien nuorten kotoutumiseen ja hyvinvointiin. Työn tarkoituksena on lisätä tietoa vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutuksista, sekä nostaa esiin näkökulmia toiminnan kehittämiseksi ja arvioimiseksi. Työ on tuotettu yhteistyössä Yhteiset Lapsemme ry:n Yhdessä Matkalla -hankkeen kanssa.

Opinnäytetyön tietoperusta käsittelee ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten lisäksi nuoruutta elämän vaiheena, perheen merkitystä nuoren elämässä sekä kotoutumisen ja hyvinvoinnin käsitteitä. Kotoutumisen ja hyvinvoinnin kokonaisuutta on tarkasteltu erityisesti Terveiden ja Hyvinvoinnin laitoksen PALOMA-hankkeessa (Pakolaisten mielenterveystoimien valtakunnallinen kehittämishanke 2016-2018) tuotetun Kotouttamisen ratkaisut -kuvion kautta.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkielma, jonka aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teema-haastattelua. Tutkielmaa varten tehtiin yhteensä kahdeksan teema-haastattelua; haastatteluihin osallistui kolme nuorta, kolme vapaaehtoista tukiperhettä sekä kaksi jälkihuollon sosiaaliohjaajaa. Haastatteluaineisto analysoitiin teoriasidonnaisesti teemoittelemalla.

Merkittävimäksi asiaksi tukiperhetoiminnassa osoittautui haastatteluaineiston perusteella nuorten mahdollisuus tutustua suomalaisiin ihmisiin sekä suomalaiseen kulttuuriin ja perheeseen. Tutkimustulokset eivät olleet kaikilta osin aivan yksiselitteisiä; toisaalta vapaaehtoisella tukiperhetoiminnalla näytti haastatteluaineiston perusteella olleen varsin monipuolisia vaikutuksia, ja nuoret olivat saaneet tukiperheiltä monipuolista tukea. Toisaalta taas haastatteluaineistoista nousi esiin myös vaikutusten arvioinnin haastavuus, sillä toiminnan vaikutusten näkyminen on pitkä prosessi. Tukisuhteen alkuaikana jo tukiperheen ja tuettavan nuoren toisiinsa tutustuminen ja luottamuksen rakentaminen vie aikaa. Vapaaehtoinen tukiperhetoiminta on kuitenkin selvästi tarpeellista ja sille on myös kysyntää.

Tulevaisuutta ajatellen tutkielmassa tuotiin esiin myös toiminnan vahvuuksia ja kehittämis-kohteita; haastatteluaineiston perusteella kehittämiskohteeksi nousivat erityisesti tukisuhteen alkuvaihe ja sopivien tukiperheiden ja nuorten yhdistäminen. Toiminnan vahvuudet taas liittyivät erityisesti toiminnan koordinointiin ja vapaaehtoisten sitouttamiseen.

Asiasanat: kotoutuminen, tukiperhetoiminta, turvapaikanhakija, vapaaehtoistoiminta, yksintulleet

Terhi Naukkarinen

The impact of voluntary support family activity on the integration and well-being of unaccompanied young people with asylum seeker backgrounds.

Year	2019	Pages	60
------	------	-------	----

The thesis is related to the Voluntary Support Persons and Support Families Project of All Our Children NGO. The project supports the integration of unaccompanied children and youth with asylum seeker backgrounds through voluntary activity measures. The aim of this thesis was to find out what kind of impact has voluntary supportive family activity had on the integration and well-being of young people being supported. The purpose of the thesis was to increase knowledge about the effects of voluntary supportive family activity and to highlight new perspectives for development and evaluation of activities. The thesis was produced in co-operation with All Our Children NGO.

The knowledge base of the thesis deals with unaccompanied asylum seeker and refugee children and youth, youth as a stage of life, the importance of the family in a young people's life, and the concepts of integration and well-being. The combination of integration and well-being has been defined particularly by the PALOMA Project (National Development Project for mental health measures for refugees 2016-2018) of the Finnish institute for health and welfare.

This thesis was based on qualitative research, and the research method used was thematic interview. In total eight thematic interviews were conducted for the thesis; three young people, three voluntary support families and two aftercare social workers participated in the interviews.

Based on the interview material, the most significant thing of support family activity for young people was the opportunity to get to know Finnish people, culture and family life. The results of the study were not entirely clear in every respect; on the one hand, voluntary support family activity seemed to have had a very diverse impact (based on the interview material), and young people had received many kinds of support from their support families. On the other hand, the challenges of impact assessments also emerged from the interviews, as it takes time before impact of the activity can be estimated. However, voluntary supportive family activity is clearly necessary and there is a need for support families.

For the future the thesis also highlighted the strengths and development areas of the voluntary supportive family activity. Based on the interviews particularly bringing together a support family with a young person and the initial phase of the support relationship demands special attention. The strengths of the activity related particularly to the coordination of the activities and the engagement of volunteers.

Keywords: Asylum seeker, Integration, Support family, Unaccompanied refugee minors, Voluntary activity

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleet turvapaikanhakijataustaiset lapset ja nuoret	7
3	Nuoruus elämänvaiheena	9
3.1	Nuoruus, kehitystehtävät ja itsenäistyminen	9
3.2	Perheen merkitys nuoruudessa	10
3.3	Nuoruus eri kulttuureissa	11
4	Kotoutuminen ja hyvinvointi	12
4.1	Kotoutumisen ja hyvinvoinnin kokonaisuus	12
4.2	Osallisuus, toimijuus ja läheiset	14
4.3	Kielitaito, koulutus ja työ	15
4.4	Terveys, mielen hyvinvointi ja syrjimättömyys	18
5	Vapaaehtoinen tukiperhetoiminta	20
5.1	Vapaaehtoistoiminta kotoutumisen tukena	20
5.2	Yhdessä matkalla - Tukiperheestä voimaa yksintulleen nuoren kotoutumiseen ...	21
5.3	Tukiperheiden merkitys	22
6	Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt aiheesta	23
7	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymys	24
8	Tutkimusmenetelmät ja tutkielman toteutus	25
8.1	Tiedonkeruumenetelmänä teemahaastattelu	25
8.2	Haastatteluiden toteutus	26
8.3	Aineiston analysointi	28
9	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	30
10	Tutkimustulokset	32
10.1	Osallisuus, toimijuus ja läheiset	32
10.2	Kielitaito, opiskelu ja työ	35
10.3	Terveys, mielen hyvinvointi ja syrjimättömyys	36
10.4	Itsenäistyminen	38
10.5	Vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan kehittäminen	40
11	Johtopäätökset	43
12	Pohdinta	46
	Lähteet	50
	Kuviot	56
	Liitteet	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

1 Johdanto

Vuonna 2015 Suomeen saapui kansainvälisen pakolaiskriisin seurauksena yli 32 000 turvapaikanhakijaa. Heidän joukossaan oli yli 3000 alaikäistä lasta, jotka saapuivat Suomeen ilman huoltajaa. Tämä turvapaikanhakijamäärä oli suurin, mitä Suomeen oli koskaan ennen saapunut. Tulijoiden määrä kuitenkin putosi huomattavasti jo seuraavana vuonna, johtuen muun muassa Euroopan Unionin kiristyneestä maahanmuuttopolitiikasta. Siitä huolimatta Suomessa on edelleen paljon tukea tarvitsevia ilman huoltajaa alaikäisenä tulleita lapsia ja nuoria; perheen yhdistäminen on tehty Suomen maahanmuuttopolitiikan seurauksena hyvin hankalaksi, joten vain todella harva saa perheensä Suomeen. (Maahanmuuttovirasto 2019a; Kuusisto-Arponen & Korjonen-Kuusipuro 2018, 3.)

Yksintulleiden turvapaikanhakijalasten erityisen tuen tarpeen seurauksena käynnistyi lopulta useita eri hankkeita, joiden avulla järjestettiin näille lapsille ja nuorille vapaaehtoista tukiperhe-, kummiperhe- tai tukihenkilötoimintaa kotoutumisen ja hyvinvoinnin tueksi. Yksi näistä hankkeista on Yhteiset Lapsemme ry:n Yhdessä Matkalla -Tukiperheestä voimaa yksintulleen nuoren kotoutumiseen -hanke, johon opinnäytetyöni liittyy.

Yhteiset Lapsemme ry:n vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta käynnistyi Yhdessä Matkalla -hankkeen toimesta vuonna 2017. Alun perin toiminta sai alkunsa Yhteiset Lapsemme ry:n ylläpitämässä ryhmäkodissa vuonna 2016, kun ryhmäkodin työntekijät huomasivat nuorten tarvitsevan kotoutumiseensa, itsenäistymiseensä ja verkostojensa rakentamiseen ulkopuolista tukea, erityisesti tavallista perhearkea. Syksyllä 2016 Yhteiset Lapsemme rekrytoi ja koulutti ensimmäistä kertaa vapaaehtoisia tukiperheitä ryhmäkodin lasten kotoutumisen tueksi. Vihdin ryhmäkodin toiminta loppui toukokuussa 2017, jonka jälkeen Yhdessä Matkalla -hanke jatkoi toiminnan kehittämistä ja koordinointia. (Kumpumäki & Yhteiset Lapsemme ry 2017.)

Moni muukin samankaltaista toimintaa järjestänyt hanke käynnistyi samoihin aikoihin. Toiminta on siis jatkunut jo useamman vuoden, ja osa hankkeista on jo päättynyt tai loppusuoralla. Näin ollen on hyvinkin ajankohtaista arvioida toiminnan vaikutuksia. Toisaalta Yhdessä Matkalla -hanke ja moni muukin vapaaehtoista tukiperhe ja tukihenkilötoimintaa järjestävä hanke jatkuu edelleen. Vaikka Suomeen tulevien turvapaikanhakijoiden määrä on tällä hetkellä huomattavasti vuotta 2015 vähäisempi, vapaaehtoisia tarvitaan edelleen; vuonna 2018 Suomeen saapui ilman huoltajaa 108 alaikäistä lasta, ja vuonna elokuuhun loppuun mennessä heitä oli tullut lähes 50 (Maahanmuuttovirasto 2019a). Lisäksi moni täysi-ikäistynyt kotoutumisvaiheessa oleva nuori kaipaa tukea itsenäisen elämän ja aikuisuuden alkumetreilla. Tutkimalla vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutuksia voidaan saada näyttöä toiminnan tarpeellisuudesta sekä kehittää toimintaa niin, että se jatkossa palvelisi entistä paremmin ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden lasten ja nuorten tarpeita.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkielma, jonka tavoite on selvittää, millaisia vaikutuksia vapaaehtoisella tukiperhetoiminnalla on ollut tuettavien nuorten kotoutumiseen ja hyvinvointiin. Sen tarkoituksena on lisätä tietoa toiminnan vaikutuksista ja nostaa esiin näkökulmia toiminnan kehittämiseksi. Opinnäytetyöni tilaajana toimii Yhteiset Lapsemme ry, ja se on toteutettu tiiviissä yhteistyössä Yhdessä Matkalla -hankkeen työntekijöiden kanssa. Tutkielmaani varten olen haastatellut sekä toiminnassa mukana olevia nuoria, vapaaehtoisia tukiperheitä että nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia.

Opinnäytetyöni alussa avaan tutkielmani kannalta merkittäviä käsitteitä ja esittelen näin opinnäytetyöni tietoperustaa, Yhdessä Matkalla -hankkeen toimintaan sekä vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan merkitystä. Seuraavaksi kuvailen tutkielmani toteutuksen etenemistä, sekä pohdin tutkielmani eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä. Tämän jälkeen esittelen tutkielmani tutkimustulokset ja näistä tekemäni johtopäätökset.

2 Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleet turvapaikanhakijataustaiset lapset ja nuoret

Opinnäytetyöni käsittelee ilman huoltajaa alaikäisenä tulleita turvapaikanhakijataustaisia nuoria. Alun perin opinnäytetyöni oli tarkoitus tarkastella myös turvapaikanhakijataustaisten lasten kotoutumista ja hyvinvointia, mutta lopulta tutkielmaani varten haastateltaviksi valikoitui ainoastaan jo täysi-ikäistyneitä nuoria. Koska nämä nuoret ovat kuitenkin tulleet Suomeen alaikäisinä, ja moni opinnäytetyöhöni liittyvistä ilmiöistä koskettaa sekä lapsia että nuoria, koen tärkeäksi nostaa tutkielmani teoriaosuudessa esiin turvapaikanhakijataustaisten nuorten lisäksi myös lapset. Myös Yhdessä Matkalla -hankkeen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta on tarkoitettu sekä alaikäisille lapsille että jo täysi-ikäistyneille nuorille.

Tässä luvussa sekä ”Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleet turvapaikanhakijataustaiset lapset ja nuoret” termiä määriteltäessä koen tärkeänä aloittaa siitä, miten määritellään lapsi ja nuori. Sillä sitä he ensisijaisesti ovat, lapsia ja nuoria, ja sellaisina heidät tulisi ensisijaisesti myös kohdata.

Lastensuojelulain (2007/417) 6 §:n mukaan lapsena pidetään alle 18-vuotiasta, ja nuorena 18-20-vuotiasta henkilöä. Kuitenkin monessa yhteydessä teini-ikäisistä lapsista puhuttaessa käytetään jo termiä ”nuori”. Suurin osa Yhteiset Lapsemme ry:n tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnassa tällä hetkellä mukana olevista lapsista ja nuorista ovat 16-20 -vuotiaita, joten käytän opinnäytetyössäni osittain myös tätä termiä. Nuorista puhuessani tarkoitan siis kaikkia toiminnassa mukana olevia lapsia ja nuoria, ellen erikseen mainitse tarkoittavani ainoastaan jo täysi-ikäistyneitä.

Turvapaikanhakija on ulkomaalainen henkilö, joka hakee turvaa ja oleskeluoikeutta kotimaansa ulkopuolelta. Ilman huoltajaa tullee alaikäiseksi turvapaikanhakijaksi määritellään henkilö, joka ilmoittautuu turvapaikanhakijaksi, on ilmoituksensa mukaan alle 18-vuotias ja

saapuu maahan ilman vanhempiaan tai huoltajaansa (Björklund 2014, 21). Pakolainen taas on henkilö, jolle on myönnetty neljä vuotta voimassa oleva turvapaikka. Pakolaisaseman sijaan turvapaikanhakijoille voidaan myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella, joka on myös voimassa neljä vuotta, tai oleskelulupa muulla perusteella. Muulla perusteella, eli useimmiten yksilöllisestä inhimillisestä syystä myönnetty oleskelulupa on voimassa yleensä vuoden kerrallaan. Opinnäytetyössäni tarkoitan turvapaikanhakijataustaisella henkilöä, joka on joko niin sanotussa vastaanottovaiheessa, eli odottaa päätöstä turvapaikkahakemukseensa, tai on jo saanut turvapaikan tai oleskeluluvan. (Sisäministeriö 2019; Maahanmuuttovirasto 2019b.)

Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleista turvapaikanhakijataustaista lapsista ja nuorista käytetään laajasti myös termiä ”yksintulleet”. Esimerkiksi Maahanmuuttovirasto ja THL käyttävät ainakin joissain määrin kyseistä termiä, vaikka se on ehkä hieman harhaanjohtava; hekin, jotka saapuvat maahan ilman huoltajaansa, tulevat harvoin yksin. He saattavat saapua esimerkiksi sukulaistensa tai matkalla tapaamiensa muiden kotimaastaan pakoon lähteneiden kanssa. Tulen kuitenkin itsekin jonkin verran käyttämään ”yksintullut”-termiä opinnäytetyössäni sen yksinkertaisuuden vuoksi.

Yksintulleiden turvapaikanhakijalasten määrä on vaihdellut vuosien saatossa. 2000-luvun alkupuolella turvapaikanhakijoiden joukossa oli vuosittain noin 100 ilman huoltajaa saapunutta lasta, kunnes vuonna 2008 yksintulleiden määrä moninkertaistui; vuonna 2008 Suomeen saapui 706 turvapaikanhakijalasta ilman huoltajaansa. Seuraavina vuosina yksintulleiden määrä oli jälleen 100-200 lasta vuodessa, kunnes vuonna 2015 maailmalla vallinneen pakolaiskriisin seurauksena 3024 alle 18-vuotiasta haki Suomesta turvapaikkaa ilman huoltajaa. Tämän jälkeen määrät pienenevät jälleen nopeasti, sillä Euroopan Unionin maahanmuuttopolitiikkaa kiristettiin ja ulkorajavalvontaa tiukennettiin. Vuonna 2016 ilman huoltajaa saapui noin 300 alaikäistä turvapaikanhakijaa, ja määrä on tästä hiljalleen laskenut joka vuosi. Vuonna 2019 elokuun loppuun mennessä Suomeen oli saapunut 48 yksintullutta lasta. Suomeen saapuvien alaikäisten lähtömaat ovat pääsääntöisesti olleet Afganistan, Irak, Somalia, Iran ja Syyria. Yksintulleiden joukossa on kuitenkin lapsia myös monesta muusta maasta. (Maahanmuuttovirasto 2019a; 2019c; Kuusisto-Arponen & Korjonen-Kuusipuro 2018, 3.)

Suurin osa ilman huoltajaa saapuneista alaikäisistä sijoitetaan turvapaikkaprosessin ajaksi alaikäisille turvapaikanhakijoille tarkoitettuihin ryhmäkoteihin. Oleskeluluvan saamisen jälkeen lapsen asuminen, hoito ja kasvatus järjestetään useimmiten perheryhmäkodissa. Perheryhmäkotien toiminnassa noudatetaan lastensuojelulakia toimintaperiaatteiden (1 §), henkilöstömitoituksen (59 §) ja henkilöstön kelpoisuusvaatimusten osalta (60 §) Yksintulleen lapsen asuminen voidaan järjestää myös tukiasunnossa tai yksityismajoituksessa. Tukiasunnot on tarkoitettu yli 16-vuotiaille lapsille ja yksityismajoitus tarkoittaa käytännössä Suomessa asuvien su-

kulaisten ja tuttavien luona asumista. Alaikäisellä turvapaikanhakijalla on samat oikeudet sosiaali- ja terveydenhuoltoon, lastensuojeluun, koulunkäyntiin ja oppilashuoltoon kuin kunnan asukkaalla. Ilman huoltajaa alaikäisenä tullut lapsi tai nuori voi olla tukitoimien piirissä, kunnes täyttää 21 vuotta tai kunnes hänen huoltajansa on saapunut Suomeen. 18 vuotta täytettyään alaikäisenä ilman huoltajaa tullut nuori siirtyy asumaan itsenäisesti. 18-20 -vuotiaalle nuorelle voidaan kuitenkin tarjota itsenäistymisen tueksi samoja jälkihuollon palveluja kuin lastensuojelulainlain mukaisen jälkihuollon piirissä olevalle nuorelle. (THL 2019a ja Kotouttaminen.fi 2019a.)

3 Nuoruus elämänvaiheena

Ilman huoltajaa alaikäisenä Suomeen tulleen turvapaikanhakijalapsen ovat maahan tullessaan hyvin eri ikäisiä. Joukossa on aivan pieniäkin lapsia, mutta suurin osa heistä on nuoria. Myös Yhdessä Matkalla -hankkeen tukiperhetoiminta on suunnattu 12-21 -vuotiaille nuorille. Tästä syystä onkin tärkeää tarkastella, mitä nuoruus elämänvaiheena tarkoittaa; mitkä ovat nuoruuden kehitystehtävät ja erityispiirteet, ja miten ne näyttäytyvät ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden lasten ja nuorten elämässä. Lisäksi opinnäytetyöni tarkoituksen kannalta on merkittävää pohtia myös perheen merkitystä nuoren elämässä; tätä kautta on mahdollista hahmottaa paremmin myös niitä haasteita ja erityisen tuen tarpeita, joita perheen puuttuminen tai kaukana arjesta oleminen aiheuttaa yksintulleen nuoren elämään.

3.1 Nuoruus, kehitystehtävät ja itsenäistyminen

Nuoruus on siirtymäaika lapsuudesta aikuisuuteen, ja ajallisesti se ajoittuu noin vuosiin 11-25. Ajallisessa määritelmässä on tosin eroja; esimerkiksi YK määrittelee nuoriksi 15-24 -vuotiaat, ja nuorisolain mukaan nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita. Lisäksi aikaisemmassa luvussa viittasin jo lastensuojelulakiin, jossa nuorella tarkoitetaan 18-20 -vuotiasta. Myös eri tutkimuksissa ja kirjallisuudessa nuoruus määritellään hieman eri tavoin. Nuoruudessa voidaan myös erottaa useampia vaiheita; varhaisnuoruus tarkoittaa ikävuosia 11-12, keskinuoruus keskimäärin vuosia 15-18 ja myöhäisnuoruus noin vuosia 19-25. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 72.)

Nuoruuteen kuuluu paljon isoja muutoksia, jotka liittyvät puberteettiin ja fyysiseen kasvuun, ajattelun kypsymiseen ja kehittymiseen sekä muuttuviin sosiaalisiin suhteisiin. Nuoruuteen liittyvät keskeiset kehitystehtävät ovat vanhemmista irrottautuminen ja enenevässä määrin turvautuminen ikätovereihin ja ystäviin vanhempien sijasta, sopeutuminen puberteetin aiheuttamiin fyysisiin muutoksiin sekä seksuaalisen identiteetin jäsentäminen. Näiden lisäksi nuoruuden kehitystehtäviin liittyy paljon oman minäkuvan muodostumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä asioita. Sen lisäksi, että nuori rakentaa oman nais- tai mieskuvansa ja identiteettinsä, myös hänen arvoistaan, ihanteistaan ja aikuisuuden tavoitteistaan koostuva arvo-

maailmansa rakentuu. Lisäksi nuoren omatunto ja suhteellisuuden taju kehittyvät. Tämä aikuisen identiteetin rakentuminen on pitkä ja vaiheittain tapahtuva prosessi, missä kehitys ja taantuma vuorottelevat. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen H., Lyytinen, P., Pulkkinen & Ruoppila 2015, 144-148; Nuortenmielenterveystalo.fi 2019; Engblom 2019.)

Siirryttäessä keskinuoruudesta kohti aikuisuutta itsenäistymiseen liittyvät asiat nousevat isoon rooliin nuoren elämässä. Monille itsenäistyminen on iloinen ja jännittävä asia; se tuo vapauksia, ja myös vastuu omasta elämästä tuntuu usein hyvältä. Siirtymät voivat olla kuitenkin myös haasteellisia; haasteet saattavat liittyä esimerkiksi taloudellisiin kysymyksiin, yksinäisyyteen tai epävarmuuteen omasta tulevaisuudesta. (Nuortenlinkki.fi 2019.)

Itsenäistymisen haasteet näyttäytyvät myös ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten kohdalla. Sen lisäksi, että yksintulleiden elämäntilanne aiheuttaa nuoruusiän kehitykselle monenlaisia haasteita muutenkin, monella nuorella itsenäistymiseen ja itsenäiseen elämään liittyvät kysymykset ovat ajankohtaisia jo melko nopeastikin Suomeen asettumisen jälkeen. Krister Björklund viittasi tutkimuksessaan "Unaccompanied refugee minors in Finland Challenges and good practices in a Nordic context" (2015, 55) Ruotsin kansallisen terveysterveys- ja hyvinvointilautakunnan tutkimukseen vuodelta 2013, jonka mukaan täysi-ikäistyminen on monelle ilman huoltajaa maahan tulleelle nuorelle kuormittavaa. Vaikka nuoret iloitsevat "vapaudestaan", eli siirtymisestä itsenäiseen asumiseen, he kaipaavat yhteisöllisyyttä, vertaistukea sekä työntekijöiltä saamaansa apua. Kuten muidenkin nuorten, yksintulleiden itsenäistymiseen ja yksin pärjäämiseen liittyy monenlaisia haasteita aina arkiaskareista oman talouden hallintaan. Vaikka nuoret oppivatkin pikkuhiljaa hoitamaan asioitaan ja pärjäämään yksin, asiat eivät tapahdu hetkessä, vaan kotoutuminen kestää kokonaisuudessaan ainakin 10-20 vuotta. (Björklund 2014, 84.)

3.2 Perheen merkitys nuoruudessa

Vaikka nuoren kehitysympäristö laajenee nuoruuden aikana, perhe pysyy silti tärkeänä osana nuoren elämää, ja vanhempien tarjoama tuki, neuvonta ja ohjaus säilyvät merkittävinä läpi nuoruuden. Vanhemmuudella ja perhevuorovaikutuksella on myös merkittävä vaikutus muun muassa nuoren persoonallisuuden ja identiteetin kehitykseen, sosiaalisiin taitoihin, oman elämän suunnitteluun sekä nuoren ajatteluun. (Nurmi ym. 2015, 163-165.)

Maailmassa on paljon erilaisia perhemalleja. Monissa kielissä perhe ja suku ovat sama sana, eikä jakoa ydinperheen ja muun suvun välillä tehdä samalla tavalla rajaten kuin Suomessa. Yhteisöllisessä kulttuurissa eläneet nuoret ovat tottuneet suurperheeseen, jossa muun muassa lapsia, serkkuja ja isovanhempia on saattanut asua yhdessä tai ainakin hyvin lähekkäin. Monia ilman huoltajaa alaikäisenä tulleita nuoria ihmetyttääkin Suomessa perheiden pienuus, kotieläinten tärkeä asema ja perheenyhdistämisoikeuden rajaaminen ydinperheeseen. (Mikkonen 2011; Taskinen 2011, 44.)

Vaikka perheitä on erilaisia, niillä on kuitenkin yhteisiä funktioita. Ensinnäkin lapsen perushoito, hoiva ja huolenpito tapahtuvat ensisijaisesti perheessä. Vanhemmat ovat ensisijaiset hoivan tarjoajat ja lapsen tarpeista huolehtijat. Yksintulleen nuoren elämässä yleensä suurin haaste onkin vanhempien poissaolo. Myös suhde sisaruksiin on usein katkennut, mikä lisää haasteita; on tiedossa, että sisarusten tuki haastavissa tilanteissa on lapsille ja nuorille usein tärkeää. Hoivan, huolenpidon ja henkisen tuen lisäksi perhe tarjoaa lapselle ja nuorelle myös nimen sekä tätä kautta tietyn aseman; lapsi ja nuori on perheensä tai sukunsa kautta osa yhteisöä. Tämä taas tarjoaa ennen kaikkea psyykkistä tukea, jota nuori hyödyntää muun muassa identiteettinsä rakentumisessa. Perhe myös suojelee jäseniä erilaisilta vaaroilta, kasvattaa ja asettaa rajoja, sosiaalistaa perheen ympärillä vallitsevaan kulttuuriin sekä opettaa tunteiden tunnistamista ja ilmaisua. Tämän lisäksi perheyhteisössä jaetaan erilaisia palveluja ja voimavaroja; tämä tarkoittaa muun muassa erilaisia kotitöitä, yhteistä kotia, ja yhteistä taloutta. (Taskinen 2011, 44-46.)

Näistä kaikista asioista yksintullut nuori on joutunut luopumaan saapuessaan Suomeen ilman perhettään. Vaikka nuoruuteen kuuluu vanhemmista itsenäistyminen, se tapahtuu yleensä asteittain monien vuosien kuluessa. Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden lasten ja nuorten arjessa esimerkiksi alaikäisyksiköiden ohjaajat, sosiaalityöntekijät ja muut aikuiset ovat aivan keskeisessä asemassa, sillä vaikka he eivät voi korvata nuoren puuttuvaa perhettä, he voivat tehdä osan siitä konkreettisesti tarjoamalla elämän perustarpeet ja auttamalla arjessa (Björklund 2014b, 58).

3.3 Nuoruus eri kulttuureissa

Nuoruus on sekä historiallisesti että kulttuurisesti määrittävä ajanjakso. Käsitteet nuoruudesta ja sen kestosta vaihtelevat eri kulttuureissa; länsimaissa, missä korostetaan yksilöä ja yksilöllisyyttä, nuoret irrottautuvat vanhemmista ja vanhempien edustamasta arvomaailmasta erillisiksi yksilöiksi melko voimakkaasti ja varhain. Länsimaissa myös esimerkiksi ravitsemuksen paraneminen on varhaistanut puberteetin alkamista, ja näin myös laskenut nuoruuden alkamisikää. Lisäksi muutokset opiskelussa, työelämässä ja muissa yhteiskunnallisissa rakenteissa ovat pidentäneet nuoruuden jatkumista jopa lähemmäs 30 ikävuotta. Toisaalta samaan aikaan kaikissa kulttuureissa nuoruutta elämänvaiheena ei erityisesti edes ole, vaan lapsi liittyy suoraan aikuisten maailmaan erilaisten siirtymäriittien avulla. (Nurmiranta ym. 2009, 72; Nurmi ym. 2015, 143.)

Myös ilman huoltajaa alaikäisenä tulleet lapset ja nuoret tulevat usein kulttuureista, joissa nuoruus määrittyy hyvin eri tavalla kuin Suomessa. Yhdessä Matkalla -hankkeen hankesuunnittelijan Meeri Lindroosin mukaan moni yksintullut lapsi ja nuori on ennen pakomatkaa lähtöään saattanut elää perheessään jo pitkään jonkinlaisessa vastuuroolissa. Erityisesti pojat ovat saattaneet esimerkiksi käydä töissä ja elättää perheensä, varsinkin jos perheessä ei ole jotain

syystä ollut isää läsnä. Sen lisäksi, että käsitys lapsuudesta ja nuoruudesta, sekä niihin liittyvistä oikeuksista ja vapauksista on monesti yksintulleen nuoren kotimaassa ja perheessä ollut hyvin erilainen kuin Suomessa, on nuori joutunut kantamaan vastuun itsestään matkalla Suomeen. Suomeen tultuaan yksintullut nuori sijoitetaan ensin ryhmäkotiin ja sen jälkeen yleensä perheryhmäkotiin, joissa aikuiset asettavat rajat, kuten esimerkiksi kotiintuloajat nuorelle. Muutos voi olla nuoren näkökulmasta todella raju verrattuna siihen todellisuuteen, jossa nuori on viime vuodet, tai mahdollisesti koko elämänsä kasvanut. (Lindroos 2019a.)

Toinen asia, jonka Lindroos halusi nostaa esiin yksintulleiden nuoruuden aikaiseen kehitykseen liittyen, on epävakaiden kasvuolosuhteiden vaikutus. Mikäli nuori kasvaa olosuhteissa, joissa esimerkiksi järkytys ja pelko ovat jatkuvasti läsnä, kuten sota-alueilla, nuoren voimavarat kuluvat kasvun ja kehityksen sijaan hengissä pysymiseen ja selviytymiseen, jolloin ikävaiheen mukainen kehitys siis vaarantuu vakavasti. Osa kehitystehtävistä saattaa jäädä jopa suorittamatta, sillä niihin ei yksinkertaisesti riitä voimavaroja. Kun yhdistetään se, että nuori joutuu ottamaan kohtuuttoman paljon vastuuta kohtuuttoman varhain, sekä suorittamatta jääneet kehitystehtävät, voi lopputuloksena olla nuori, joka on joltain osa-alueelta hyvinkin kypsä ja aikuinen, ja toisaalta joltain osa-alueelta vielä hyvinkin lapsenomainen, ja aikuisen huolenpidon tarpeessa. (Lindroos 2019a.)

4 Kotoutuminen ja hyvinvointi

Yhdessä Matkalla- ja Vierellä-hankkeiden tavoitteena on ilman huoltajaa tulleiden nuorten hyvinvoinnin ja kotoutumisen tukeminen vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan keinoin (Yhteiset Lapsemme ry 2019a). Toiminnan vaikutusten ja tavoitteiden toteutumisen arvioimiseksi on ensin määriteltävä, mitä kotoutumisella ja hyvinvoinnilla tarkoitetaan. Tässä luvussa määrittelen ensin kotoutumisen ja hyvinvoinnin käsitteitä yleisellä tasolla sekä näiden käsitteiden suhdetta toisiinsa. Lisäksi tarkastelen kotoutumisen ja hyvinvoinnin eri osa-alueita erityisesti ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten näkökulmasta.

4.1 Kotoutumisen ja hyvinvoinnin kokonaisuus

Kotoutuminen tarkoittaa maahanmuuttajan sopeutumista ja kiinnittymistä uuteen asuinmaahansa vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa. Kotoutumisprosessi on pitkä ja monivaiheinen, ja sen tavoitteena on, että maahanmuuttaja omaksuu sellaisia tietoja, taitoja ja toimintatapoja, joiden avulla hän kokee olevansa yhteiskunnan aktiivinen ja täysivaltainen jäsen. Kotoutumiseen kuuluu, että samalla, kun maahanmuuttaja omaksuu yhteiskunnassa, arjessa ja työelämässä vaadittavia tietoja ja taitoja, sekä tutustuu uuden asuinmaansa kulttuuriin, hän kykenee ylläpitämään myös omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kotouttamisella taas tarkoitetaan monialaisia palveluja ja toimenpiteitä, joita viranomaiset ja muut tahot järjestävät kotoutumisen edistämiseksi. (Kotouttaminen.fi 2019b; Hammar & Katisko 2016, 215.)

Hyvinvointi käsitteenä on laaja ja moniulotteinen, ja käsitteen määritelmään tutustuessani olen huomannut, ettei sen määrittely ole aivan yksinkertaista. Erilaisia hyvinvointiteorioita sekä käsityksiä siitä, miten hyvinvointia määritellään tai mitataan, on useita (Saari 2011, 9).

Simpuran ja Uusitalon (2011, 106-107) mukaan hyvinvointitutkimuksen peruskysymyksiä on kolme; ensimmäinen kysymys on, voiko hyvinvointia tutkia ilman ihmisen omaa arviota, erilaisia tekijöitä kuten terveyttä, toimeentuloa ja koulutusta mittaamalla, vai onko lähtökohta ihmisen itsensä henkilökohtaisessa arviossa. Toisekseen tähän kytkeytyy kysymys siitä, tuleeko hyvinvointi määritellä ihmisen objektiivisesti mitattavien tarpeiden perusteella, hänen ilmaisiensa mieltymysten ja halujen perusteella, vai määritelläänkö hyvinvointi sen mukaan, millaisia voimavaroja eli resursseja ihmisellä on käytössään. Kolmas peruskysymys on lisäksi se, voiko hyvinvointia mitata tai arvioida kokonaisvaltaisesti vai pitääkö se jakaa erilaisiin hyvän elämän rakennuspalikoihin.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan hyvinvoinnin käsitteellä viitataan suomen kielessä sekä yhteisötason hyvinvointiin että yksilölliseen hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvoinnin eri ulottuvuuksia ovat muun muassa elinolot, toimeentulo sekä työllisyyteen ja koulutukseen liittyvät asiat. Yksilöllisen hyvinvoinnin osatekijöitä taas ovat esimerkiksi sosiaaliset suhteet ja sosiaalinen pääoma, itsensä toteuttaminen ja yleinen onnellisuus. Lisäksi ihmisten koettua hyvinvointia mitattaessa puhutaan usein myös elämänlaadusta; elämänlaatuun, tai siihen, millaisena ihminen sen kokee, vaikuttaa terveys, materiaallinen hyvinvointi, eli toimeentulo, ihmissuhteet, omanarvontunto ja mielekäs tekeminen. (THL 2019b.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Paloma-hanke (Pakolaisten mielenterveystoimien valtakunnallinen kehittämishanke 2016-2018) on havainnollistanut kotoutumisen eri osa-alueita (Kuvio 1). Paloma-hankkeen ”Kotouttamisen ratkaisut” -kuvaajan mukaan kotoutumiseen liittyy yhdeksän eri osa-aluetta: kielitaito, koulutus ja työ, terveys, mielenhyvinvointi ja syrjimättömyys sekä osallisuus, läheiset ja toimijuus. (THL 2019c). Kotoutumisen osa-alueisiin tutustuessani tein havainnon, että osa-alueet ovat pitkälti yhteneväisiä THL:n hyvinvoinnin määritelmän kanssa. Kotoutumisen osa-alueissa yhdistyvät sekä yhteisö- ja yksilötason hyvinvoinnin että koetun elämänlaadun osa-alueet. Paloma-hankkeen työstämä kuvaaja korostaa mielestäni hyvin kotoutumisen - ja myös hyvinvoinnin - kokonaisvaltaisuutta. Eri osa-alueet eivät ole toisistaan irrallisia, vaan ne ovat yhteydessä toisiinsa. Näin ollen esimerkiksi kielitaidon kehittyminen voi vaikuttaa työllistymiseen, mikä taas johtaa osallisuuden ja toimijuuden vahvistumiseen, jotka tukevat mielen hyvinvointia. Opinnäytetyössäni tulenkin käsittelemään hyvinvointia ja kotoutumista yhtenä kokonaisuutena THL:n Paloma-hankkeen mukaisesti, ja vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan vaikutuksia tullaan tarkastelemaan eri kotoutumisen osa-alueiden kautta, erityisesti ilman huoltajaa alaikäisenä maahan tulleiden lasten ja nuorten näkökulmasta.

Kuvio 1. Kotouttamisen ratkaisut (THL 2019c).

4.2 Osallisuus, toimijuus ja läheiset

Kuten kotoutuminen ja hyvinvointikin, myös osallisuus on laaja ja usein myös melko löyhästi määritelty käsite. Usein osallisuudella tarkoitetaan ympäröivän yhteisön toimintaan osallistumista, sekä vaikuttamista ja osallistumista sen päätöksentekoon. Osallisuuteen sisältyy kuitenkin myös tunne yhteenkuuluvuudesta sekä kiinnittyminen yhteisöön ja yhteiskuntaan. Yhden näkökulman mukaan osallisuus koostuukin kolmesta eri ulottuvuudesta: taloudellisesta osallisuudesta, eli riittävästä toimeentulosta, toiminnallisesta osallisuudesta, eli toimijuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista omaan elämään, sekä yhteisöihin kuulumisesta. Vaikka siis kappaleen otsikossa osallisuus, toimijuus ja läheiset mainitaankin THL:n “Kotouttamisen ratkaisut” (Kuvio1) -kuvion mukaisesti erillisinä asioina, voidaan myös ajatella, että ne liittyvät vahvasti toisiinsa muodostaen hyvinvointia ja kotoutumista edistävän kokonaisuuden. Tutkimusten mukaan osallisuuden kautta ihminen kokee elämänsä mielekkääksi ja merkitykselliseksi. Jotta tunne osallisuudesta voi syntyä, tarvitaan sekä mahdollisuuksien tarjoamista että niihin tarttumista; sekä osallistumista että osalliseksi ottamista. (Hammar & Katisko 2016, 214-215 & 218; Raivio & Karjalainen 2013, 15.)

Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden lasten ja nuorten osallisuuteen liittyy vahvasti kuulumisen tunne ja sen tukeminen. Yksintullut nuori tarvitsee kotoutuakseen turvallisen ja hyväksyvän ympäristön. Kuuluminen ja kuulumisen kokemuksen syntyminen ovat pitkiä ja hauraita prosesseja, jotka tarvitsevat tukea ja vahvistusta. (Kuusisto-Arponen & Korjonen-Kuusipuro 2018, 5.) Kuulumiseen tunteeseen liittyy tiiviisti myös uuteen asuinpaikkaan kiinnittyminen. Kiinnittymisen kannalta erittäin tärkeää on kantaväestöön sekä tutustumisen ja sosiaalisten suhteiden luominen heidän kanssaan. Tämä edistää osallisuuden ja kuulumisen tunteen lisäksi myös tietoutta uuteen asuinmaahan ja sen kulttuuriin liittyen; nuorelle voi muodostua epätoellinen ja suppea kuva Suomesta varsinkin alkuvaiheessa, jos hän ei juuri tunne suomalaisia. (Siirto & Hammar 2016, 199 & 207; Mikkonen 2011, 88).

Sosiaalisten suhteiden luominen on merkittävää myös monella muulla tapaa. Yksintulleiden haasteet liittyvät usein yksinäisyyteen ja sirpaleisiin sosiaalisiin suhteisiin, kun muualla asuvaan perheeseen yhteyden pitäminen on haasteellista. Monet nuoret saavat perheiltään ja sukulaisiltaan henkistä tukea, vaikka nämä eivät olekaan fyysisesti läsnä, mutta silti perheen poissaolo aiheuttaa surua; suru voi myös pitkittyä, ja muuttua jopa masennukseksi. Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleet lapset ja nuoret ovat siis monella tapaa vaikeassa elämäntilanteessa, ja tiedetäänkin, että heidän kohdallaan pysyvän, turvallisen ja ymmärtävän aikuisen rooli on keskeinen. Nuoret myös toivovat enemmän luotettavia aikuisia elämäänsä, joilla olisi mahdollisuus kuunnella ja viettää aikaa heidän kanssaan. Sillä, että nuorella olisi ympärillään edes yksi välittävä aikuinen, johon nuorella on ollut mahdollista luoda henkilökohtainen ja luottamuksellinen suhde, ja jolta nuori saa tarvitsemaansa huolenpitoa, on nuoren kehitykselle suuri vaikutus. Se voi muun muassa ehkäistä syrjäytymistä tehokkaasti. (Mikkonen 2011, 84; Kuusisto-Arponen 2016; Alitolppa-Niitamo 2014, 82)

Kuulumisen kannalta erityisen keskeisiä asioita ovat sujuva arki, elämäntilannetta lisäävät taidot sekä fyysiset ja henkiset toimintamahdollisuudet. Toimijuus ja sen tukeminen vahvistavat siis myös kuulumisen kokemusta. Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden nuorten hyvinvointia ja kotoutumista voidaan tukea hyvin yksinkertaisilla ja arkisilla asioilla. Arjen toiminnoissa auttaminen on tärkeää myös siksi, että arkielämän vaikeuksilla on usein kumulatiivinen vaikutus. Esimerkiksi haasteet raha-asioiden hoidossa voivat aiheuttaa pettymyksiä, vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiin ja lisätä jopa syrjäytymisen riskiä. Lisäksi iso merkitys arjessa on mielekkäällä vapaa-ajan toiminnalla; se herättää positiivisia kokemuksia ja näin tukee nuoren jaksamista. Vapaa-ajantoimintojen kautta nuorten on myös mahdollista laajentaa sosiaalista verkostoaan, sillä monet nuoret toivovat löytävänsä erityisesti suomalaisia ystäviä. (Alitolppa-Niitamo 2014, 84-85.)

4.3 Kielitaito, koulutus ja työ

Mitä tulee alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten elämään, näyttelee koulunkäynti ja kielen oppiminen suurta roolia heidän elämässään. Koulunkäynnillä on iso merkitys

laajemmin, ajatellaan sitten nuoruutta ikävaiheena, lasten ja nuorten sosiaalisia suhteita tai yhteiskunnallista ulottuvuutta.

Kielitaito on monella tapaa avainasemassa, kun ajatellaan yksintulleiden koulutusta ja työelämään pääytymistä, tai kotoutumista ylipäänsä. Kielitaidolla on iso merkitys siihen, miten maahanmuuttaja hakeutuu ja hyödyntää eri palveluita, ja miten hän muutenkin hakeutuu sosiaaliin suhteisiin (Siirto & Hammar 2016, 198). Pitkään yksintulleiden lasten ja nuorten kanssa työskennellyt Yhdessä Matkalla -hankkeen hankekoordinaattori Meeri Lindroos kokee, että pääsääntöisesti yksintulleiden lasten ja nuorten kielitaito karttuu melko nopeasti ja hyvin. He asuvat pääosin alaikäisyksiköissä, joissa käytetään suomen kieltä, eikä heillä ole ympärillään omankielistä yhteisöä. Toisaalta kuitenkin kielitaito kehittyy usein kulttuurista osaamista nopeammin; nuoret eivät tunne suomalaista kulttuuria vielä riittävän hyvin, eivätkä ymmärrä mitä esimerkiksi tietyillä termeillä tarkoitetaan, mikä aiheuttaa vaaraa väärinymmärryksille. (Lindroos 2019.)

Toisaalta, yhtä tärkeää kuin suomen kielen oppiminen on kotoutumisen ja koulun käynnin kannalta, on myös oman äidinkielen säilyminen. Äidinkielen tai muun niin sanotun ”ykköskielen” osaaminen on edellytys muiden kielen oppimiselle, ja se on myös ikään kuin liima oman kotimaan yhteisöön ja kulttuuriin. (Mikkonen 2011, 89.) Myös Kuusisto-Arponen ja Korjonen-Kuusipuro puhuvat monikielisydestä, eri useamman kielen osaamisesta ja käyttämisestä yksintulleiden nuorten arjessa. Heidän mukaansa, vaikka suomen kielen vahva asema koulutuksessa ja työmarkkinoilla on varsin perusteltu, tulisi myös monikielisyys nähdä vahvuutena ja voimavarana, sillä se muun muassa auttaa kulttuurirajat ylittävien ystävyysuhteiden syntymistä, ja tätä kautta vahvistaa kuulumisen tunnetta ja osallisuutta sekä kotoutumista. Kuusisto-Arponen ja Korjonen-Kuusipuron mukaan monikielisyden tukemisessa on ennen kaikkea kyse hyväksyvistä ilmapiiristä yhteiskunnallisella tasolla asti; kielellisessä ilmaisussa tulisi sallia useiden kielten käyttäminen, eikä uuden asuinmaan kielen täydellisen hallitsemisen tulisi olla kuulumisen tunteen tai kotoutumisen edellytys. (Kuusisto-Arponen & Korjonen-Kuusipuro 2018, 6.)

Kielitaito kuitenkin mahdollistaa pärjäämisen monella tapaa, muun muassa opinnoissa. Suomen koulujärjestelmä perustuu yleiseen oppivelvollisuuteen, ja peruskoulun lähtökohtana on, että se tarjoaa koko ikäluokalle valmiudet toimia osana yhteiskuntaa sekä mahdollisuuden jatko-opintoihin. Oppivelvollisuusikäisillä turvapaikanhakijoilla on lain mukaan oikeus koulunkäyntiin jo vastaanottovaiheessa, ennen varsinaista oleskelulupa- tai turvapaikkapäätöstä. Heidän valmiutensa koulunkäyntiin kuitenkin vaihtelevat suuresti; erityisesti luku- ja kirjoitustaidottomilla nuorilla sekä oppivelvollisuusiän lopulla tai sen jälkeen Suomeen saapuneilla nuorilla on iso riski jäädä koulutuksen ulkopuolelle. (Lindroos 2019b.)

Sellaista koulutuspolkua ei ole, joka sopisi jokaiselle nuorelle. Nuoret tarvitsevatkin yksilöllisesti räätälöityjä ratkaisuja; siihen, mikä nuorta palvelee parhaiten vaikuttaa koulutustausta, kielitaito, kiinnostuksen kohteet sekä yleinen motivaatio. Käytännössä yksintulleiden nuorten koulunkäynti alkaa peruskouluun valmistavalla opetuksella, jonka jälkeen siirrytään suomenkieliseen perusopetukseen. Oppivelvollisuusiän ylittäneillä 17 vuotta täyttäneillä nuorilla on mahdollisuus opiskella aikuisten perusopetuksessa. Maahanmuuttajanuorille järjestetään myös toisen asteen opintoihin valmentavaa opetusta. (Lindroos 2019b; Björklund 2014, 36.)

Koulu toimii lapsille ja nuorille myös merkittävänä sosiaalisena ympäristönä, missä harjoitellaan vuorovaikutustaitoja ja solmitaan ystävyyssuhteita. Onkin suositeltavaa, että maahanmuuttajalapsiakin integroidaan mahdollisimman nopeasti yleisopetukseen esimerkiksi taito- ja taideaineiden osalta (Mikkonen 2011, 88). Monet yksintulleet nuoret kuitenkin saapuvat Suomeen juuri siinä iässä, kun yläkoulu on loppuillaan, siirtyminen peruskoulusta toisen asteen opintoihin on käsillä ja oppivelvollisuusikä päättymässä. Läheskään kaikki yksintulleet nuoret eivät välttämättä mene peruskouluun, vaan aikuisten perusopetukseen, eivätkä siis pääse luonnollisesti koulunkäynnin kautta tutustumaan saman ikäisiin suomalaisiin. (Björklund 2014, 37.)

Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleilla lapsilla ja nuorilla on pääsääntöisesti suuri motivaatio pärjätä sekä opinnoissa, työelämässä että elämässä ylipäänsä. Vaikka koulutus nähdään väliinään päästä kiinni työelämään, sillä on myös vahva itseisarvo. Monille nuorille koulun, opintojen sekä opettajilta saadun tuen merkitys onkin suuri, ja jotkut uppoutuvatkin koulunkäyntiin lähes täysin. Toisaalta opiskeluun sisältyy myös haasteita: traumaattiset kokemukset sekä huoli omasta ja erityisesti perheen tilanteesta heijastuvat arkielämään, eivätkä voimavarat välttämättä riitä koulunkäyntiin. Henkinen kuormitus vaikuttaa monen kohdalla keskittymiseen, jaksamiseen ja motivaatioon, ja tätä kautta myös oppimiseen ja kotoutumiseen. (Björklund 2014, 40; Mikkonen 2011, 88; Siirto & Hammar 2019, 198-199.)

Myöskään työelämään siirtyminen ei ole yksintulleiden kohdalla ole aivan ongelmatonta. Maahanmuuttajien on yleisesti kantaväestöä haastavampaa löytää työ- tai työharjoittelupaikkoja. Yksintulleiden kohdalla tilanne on myös sikäli haastavampi, että opintojen päättymisen jälkeen he jäävät ikään kuin sosiaalisesti tyhjän päälle, mikäli eivät saa työtä (Björklund 2014, 70). Toisaalta haasteena on myös se, että osa alaikäisenä ilman huoltajaa tulleista nuorista suuntautuu opiskelun sijaan työelämään, mikä tarkoittaa koulutuksen puutteen ja riittämättömän kielitaidon vuoksi matalasti palkattuja työtehtäviä. Työelämään suuntaudutaan koulunkäynnin kustannuksella yleisimmin kahdesta syystä; joko nuoren keskittyminen kuormittavan elämäntilanteen vuoksi ei riitä koulunkäyntiin, tai nuori pyrkii täyttämään perheenyhdistämisen edellytykseksi asetetut tulorajat. (Lindroos 2019b.)

4.4 Terveys, mielen hyvinvointi ja syrjimättömyys

Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten terveydestä on olemassa hyvin vähän tutkittua tietoa. Yleisesti ottaen voi kuitenkin todeta, että turvapaikanhakijataustaisten ihmisten terveyteen liittyy paljon erilaisia sekä terveyttä edistäviä tekijöitä että haasteita ja erityiskysymyksiä (THL 2019d). Myös nuoruuteen ikävaiheena kuuluu tiettyjä terveydellisiä erityispiirteitä, joita ei tule jättää huomiotta.

Sekä yksintulleiden että turvapaikanhakijataustaisten henkilöiden kohdalla yleisestikin terveyttä ja hyvinvointia edistävinä ja ylläpitävinä voimavaroina voidaan pitää sitä, että turvapaikanhakijat saapuvat uuteen maahan melko nuorina ja hyväkuntoisina. He myös usein ovat melko motivoituneita rakentamaan uutta elämää ja kokevat itsensä työkykyisiksi. Heillä myös monesti on terveyttä edistäviä elintapoja, kuten vähäinen alkoholinkäyttö. Terveydelliset erityiskysymykset taas liittyvät muun muassa rokotussuojan parantamiseen, suun terveyteen, mielenterveyteen ja seksuaaliterveyteen. Lisäksi mahdollisten sairauksien hoito saattaa katketa esimerkiksi pakomatkan vuoksi, mikä voi pahentaa sairautta tai pidentää hoitoprosessia. (THL 2019d.)

Nuorten kohdalla puberteetti käynnistää voimakkaita fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia, ja varhaislapsuus onkin ainoa ikävaihe, joka vetää kehitysvauhdin puolesta vertoja nuoruudelle. Nuoruuden aikana ihminen vähitellen sopeutuu puberteetin aiheuttamiin sisäisiin ja ulkoisiin muutoksiin. Sopeutuminen ei ole helppoa, ja jopa joka viides nuori kärsii mielenterveyden ongelmista. (Nuortenmielenterveystalo.fi.) Tämän lisäksi turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveyttä tutkittaessa on huomattu, että lasten ja nuorten psyykinen oireilu on ollut selvästi runsaampaa kuin saman ikäisen yleisväestön. Tähän vaikuttaa moni asia; useiden kielteisten tapahtumien kasaantuminen lapselle tai nuorelle lisää mielenterveysongelmien riskiä jo itsessään, lisäksi kotimaasta lähteminen vastoin omaa tahtoa lisää psyykkistä kuormitusta. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten matka on usein monivaiheinen ja vaarallinenkin, ja perheenjäsenet saattavat joutua eroon toisistaan. Vaikka maahanmuuttoa edeltäneet olosuhteet ja tekijät vaikuttavat lapsen ja nuoren mielenterveyteen, on myös arvioitu, että tulomaassa vallitsevilla olosuhteilla on nuorten maahanmuuttajien mielenterveyteen näitä jopa suurempi vaikutus. Tällaisia ovat muun muassa perheen tilanne ja mahdollinen huoli muualla asuvien perheenjäsenten tilanteesta, oleskelulupaprosessi ja siihen liittyvä epävarmuus, kulttuurierot, oman etnisen ryhmän tiheys, syrjintäkokemukset ja viihtyminen koulussa. (Lehti & Sourander 2017, 770-771.)

Sen lisäksi, että ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten tilanne on monella tapaa hyvin kuormittava, heistä monet ovat kokeneet erilaisia traumoja. Traumatisoivat tapahtumat ovat merkittäviä mielenterveyden riskitekijöitä. Traumaattinen kokemus voi olla yksittäinen, pitkittynyt tai toistuva kokemus, johon liittyy jonkinlainen vaaratilanne. Tällaiset kokemukset ja pitkäaikainen stressi saattavat vaikuttaa muun muassa kognitiiviseen kehitykseen, psyykkiseen

joustavuuteen, itseilmaisuun sekä kykyyn säädellä käytöstä, tunteita tai vireystasoa. Koska traumaattinen kokemus myös sitoo psyykkistä energiaa, saattaa se vaarantaa lapsen tai nuoren kehitysvaiheen mukaista kehitystä. Nämä asiat saattavat aiheuttaa haasteita nuoren koulunkäyntiin, kuten keskittymiseen ja oppimiskykyyn, sekä sosiaalisiin suhteisiin. Trauman vaikutukset riippuvat itse tapahtuman lisäksi monesta muustakin tekijästä, kuten iästä, kehitysvaiheesta, kiintymyssuhteen laadusta ja sosiaalisesta tuesta. Erityisen merkityksellistä on läheisten tuki; lapsi ja nuori voi selvitä vakavistakin tilanteista vanhempien, perheen ja muun läheisverkoston oikeanlaisen tuen avulla. (Kauppi & Turunen 2017, 544-545.)

Kuitenkaan kaikki turvapaikanhakijat ja pakolaiset eivät kärsi merkittävistä mielenterveyden ongelmista, vaikka taustalla olisi traumaattisia kokemuksia ja muita kuormittavia tekijöitä. Tähän vaikuttaa todennäköisesti resilienssi, eli sinnikkyyttä ja joustavuutta lisäävät tekijät. Mielenterveyttä suojaavia tekijöitä voivat lisäksi olla esimerkiksi perintötekijät, varhaislapsuuden turvalliset ihmissuhteet, älykkyys, itsesääätelykyky, uskonnollisuus tai tukevat ja voimavaroja lisäävät ihmissuhteet. Vaikeasta tapahtumasta selviäminen voi johtaa myös positiivisiin muutoksiin; traumasta selviytyttyään ihminen voi arvostaa enemmän omia vahvuuksiaan ja voimavaroja tuovia asioita, kuten ihmissuhteitaan. Nuorilla tällainen trauman jälkeinen kasvu voi olla erityisen voimakasta. (Lehti & Sourander 2017, 770-771.)

Näiden kaikkien edellä mainittujen tekijöiden lisäksi myös syrjinnällä on iso vaikutus yksintulneiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten hyvinvointiin. Syrjinnällä tarkoitetaan toisen ihmisen epäoikeudenmukaista tai epäkunnioittavaa kohtelua jonkin ominaisuuden vuoksi (Castaneda ym. 2018, 73). Syrjinnän, rasismien ja vihapuheen tiedetään heikentävän elämänlaatua; syrjintä vaikuttaa sekä fyysiseen että psyykkiseen terveyteen. Se myös vaikuttaa nuorten identiteetin rakentumiseen. Kerkkänen ja Säävälä (2015, 47) viittaavat tutkimuskatsauksessaan ”Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut” australialaiseen seurantatutkimukseen (Correa-Velez ym. 2010), jossa seurattiin 11-19 vuotiaiden pakolaislasten ja -nuorten terveyttä kolmen ensimmäisen maassaolovuoden aikana. Tutkimuksen mukaan koettu terveyden kehitys oli vahvasti sidoksissa lasten ja nuorten kokemuksiin mukaan ottamisesta ja hyväksynnän kokemuksista; mitä enemmän kiusaamista tai syrjintää koettiin, sitä heikommaksi oma terveys ja psykososiaalinen hyvinvointi kuvattiin. (Kerkkänen & Säävälä 2015, 47; THL 2019e.)

Sen lisäksi, että syrjintä on Suomen lain mukaan kielletty (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, § 8), yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltäminen on myös yksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteista. Lapsen oikeuksien komitean mukaan syrjinnän kiellolla pyritäänkin suojaamaan erityisesti lapsiryhmiä, jotka ovat erityisen alttiita syrjinnälle, kuten ilman huoltajaa tulleita turvapaikanhakijataustaisia lapsia, joihin kohdistuu komitean mukaan myös negatiivinen stigma. Lapsen oikeuksien komitea onkin kehottanut valtioita toimiin, jotta lasten leimaaminen vältettäisiin. (Lapsenoikeudet.fi 2019.)

Vaikka liitän tässä kohtaa syrjinnän terveyteen ja mielen hyvinvointiin, vaikuttaa koettu syrjintä elämään kokonaisvaltaisesti. Ulkomaalaistaustaiset lapset ja nuoret kokevat muita useammin koulukiusaamista, väkivaltaa ja seksuaalista ahdistelua, mikä saattaa olla yksi syy siihen, että ulkomaalaistaustaiset nuoret myös keskeyttävät opintonsa suomalaistaustaisia nuoria useammin. Myös työelämään sisältää haasteita; joka kolmas ulkomaalaistaustainen työntekijä on ylikoulutettu työhönsä. Lisäksi Suomessa jopa työhaastatteluun pääsy ja asunnon saaminen saattaa vaikeutua syrjinnän vuoksi. (Erhola & Rask 2018.)

Kuten jo todettu, hyvinvoinnin ja kotoutumisen osa-alueet ovat pitkälti samoja. Tämä näytetään myös mielenterveyden kohdalla; toimet, joilla mielenterveyden haasteita voidaan ennaltaehkäistä, edistävät myös turvapaikanhakijataustaisen henkilön kotoutumista. Tällaisia ovat muun muassa väliaikaisten tai epäselvien tilanteiden ehkäisy oleskelulupien suhteen sekä työllistymistä edistävät, kielitaitoa ja sosiaalista verkostoa vahvistavat sekä syrjäytymistä ehkäisevät toimenpiteet. (Kerkkänen & Säävälä 20015, 56.)

5 Vapaaehtoinen tukiperhetoiminta

Vaikka Yhdessä Matkalla -hanke tuottaa sekä vapaaehtoista tukiperhe että tukihenkilötoimintaa, olen tässä opinnäytetyössäni keskittynyt tukiperhetoiminnan vaikutuksiin. Tein rajauksen, koska suurin osa Yhdessä Matkalla -hankkeen vapaaehtoisista toimii tukiperheinä, mukaan lukien he, joita haastattelin tutkielmaani varten. Yhdessä Matkalla -hankkeen määritelmän mukaisesti tukiperheenä toimii koko perhe, mutta tukiperhe voi olla myös lapseton parisunta, yksinhuoltaja tai yksin elävä aikuinen. Tukiperheen erottaa tukihenkilöstä se, että tukiperhe ottaa nuoren kotiinsa mukaan normaaliin arkeen ja yhteiseen tekemiseen, kun taas tukihenkilö tapaa nuorta esimerkiksi kaupungilla tai erilaisten harrastusten parissa ikään kuin aikuisena ystävänsä. (Yhteiset Lapsemme 2019c.)

Tässä luvussa kuvaan aluksi vapaaehtoistoiminnan roolia kotoutumisen tukemisessa yleisellä tasolla. Tämän jälkeen esittelen Yhdessä Matkalla -hankkeen toimintaa, ja tarkastelen vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan merkitystä ilman huoltajaa alaikäisenä tulleen lapsen ja nuoren näkökulmasta.

5.1 Vapaaehtoistoiminta kotoutumisen tukena

Kotouttaminen ja kotoutumisen tukeminen ovat prosesseja, joihin moni eri taho ja viranomaisen osallistuu. Vaikka kunnat ovat ensisijaisesti vastuussa kotouttamistoimenpiteistä sekä niiden kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta, on kotouttaminen kokonaisuudessaan monialaista yhteistyötä. Kunnat tekevät yhteistyötä muun muassa työ- ja elinkeinotoimiston, poliisin sekä erilaisten yhteisöjen ja järjestöjen kanssa. Kotouttamislainsäädäntö tarjoaa hyvät lähtökohdat kotouttamistyöhön. Käytännössä kuntien resurssit kotoutumisen tukemiseksi kuitenkin vaihtelevat paljon; lain toteuttamiseksi tarvittaisi riittäviä resursseja, joita on kuitenkin

kin viime vuosina supistettu. (Siirto ja Hammar 2016, 190-191.) Erityisesti viime vuosina kolmannen sektorin ja vapaaehtoistoiminnan rooli julkisen sektorin palvelujen täydentäjänä on kasvanut.

Vapaaehtoistoiminta on yleistä hyötyä tuottavaa toimintaa, josta hyötyy joku muu kuin henkilö itse tai tämän lähiomainen. Vapaaehtoistoiminta on palkatonta, ja vapaaehtoinen toimii aina omasta vapaasta tahdostaan. Vapaaehtoistoiminta voi olla sekä järjestöjen tai muiden tahojen organisoimaa toimintaa että epämuodollista vapaaehtoistoimintaa. Usein vapaaehtoistoiminnalla kuitenkin tarkoitetaan organisoitua toimintaa, joka kohdistuu vapaaehtoisen perheen ja ystäväpiirin ulkopuolelle. (Wilberg 2015, 6.)

Vapaaehtoistoiminnalla ei korvata julkisen sektorin järjestämiä palveluja, mutta sillä on oma tärkeä tehtävänsä. Järjestöjen tuottama vapaaehtoistoiminta tarjoaa sellaisiakin palveluja, joita muualta ei saa täydentäen näin palvelujen aukkoja. Järjestöt ovat innovoineet aivan uusia palveluja, joista osa on vuosien saatossa siirtynyt julkisen järjestelmän hoidettaviksi. Tällaisia ovat esimerkiksi neuvolajärjestelmä, kouluruokailu, perhekeskustoiminta ja iltapäiväkerhot. Myös päivähoidon, lastensuojelun ja mielenterveystyön kehittäminen on alun perin ollut järjestöistä lähtöisin. Edelleen on kuitenkin olemassa myös paljon sellaisia vapaaehtoistoiminnan muotoja, jotka jäisivät todennäköisesti tuottamatta, jos ne täytyisi järjestää palkallisena toimintana. Järjestöjen toiminta on myös kansantaloudellisesti merkittävää; Helsingin yliopiston Ruraali-instituutin selvityksestä käy ilmi, että jokainen järjestöön sijoitettu euro tuottaa yhteiskunnalle kuusi euroa, kun toimintaa verrataan vastaaviin julkisin varoin tuotettuihin palveluihin. (Kalland & Sinkkonen 2017, 474.)

5.2 Yhdessä matkalla - Tukiperheestä voimaa yksintulleen nuoren kotoutumiseen

Yhteiset Lapsemme ry on vuonna 1988 perustettu valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, joka tekee työtä maahanmuuttajalasten sekä adoptoitujen, monikulttuuristen ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten oikeuksien toteutumisen ja hyvinvoinnin edistämiseksi (Yhteiset Lapsemme ry 2019b). Osa järjestön toimintaa on Yhdessä Matkalla - Tukiperheestä voimaa yksintulleen nuoren kotoutumiseen -hanke.

Yhdessä Matkalla -hanke on STEAN rahoittama kolmivuotinen (2017-2020) hanke, jonka tavoitteena on tukea ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten kotoutumista ja hyvinvointia vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan avulla. Hanke kuuluu Lastensuojelun Keskusliiton Kaikille Eväät Elämään -avustusohjelmaan, jonka tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisten mahdollisuuksien edistäminen, eriarvoisuuden vähentäminen ja ylisukupolvisen syrjäytymisen torjuminen. Yhdessä Matkalla -hankkeen kanssa tiiviissä yhteistyössä vuoden 2019 ajan toimii Työ- ja Elinkeinoministeriön rahoittama Vierellä - tukihenkilö tai tukiperhe yksintulleen pakolaisnuoren vierellä kulkijana -

hanke, joka keskittyy erityisesti 18-20-vuotiaiden kotoutumisvaiheessa olevien turvapaikanhakijataustaisten nuorten tukemiseen. Yhdessä Matkalla- ja Vierellä -hankkeet toimivat Uudenmaan alueella. (Yhteiset Lapsemme ry 2019a.)

Yhteiset Lapsemme ry:n vapaaehtoinen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan tarkoitus on tarjota 12-21 vuotiaille ilman huoltajaa maahan tulleille lapsille ja nuorille tukea kotoutumiseen pitkäaikaisten ihmissuhteiden kautta. Tukiperheet ja tukihenkilöt ovat tavallisia, turvallisia aikuisia ja perheitä, ja he ovat käyneet osana Yhdessä Matkalla -hanketta kehitetyn 12-tuntisen vapaaehtoistoiminnan koulutuksen. Toiminnassa mukana olevia vapaaehtoisia tuetaan monipuolisesti työnohjauksellisten tapaamisten, virkistystoiminnan, tukipuhelimen ja täydennyskoulutusten avulla. (Yhteiset Lapsemme ry 2019a.)

5.3 Tukiperheiden merkitys

Yhteiset Lapsemme ry:n vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan tarkoitus on täydentää viranomaispalveluja. Tukiperheet ja tukihenkilöt ovat tavallisia, turvallisia aikuisia, joilla on mahdollisuus sitoutua toimintaan ja jakaa hetkiä arjestaan. Vapaaehtoisella tukiperheellä tai tukihenkilöllä voi olla hyvin merkittävä vaikutus nuoren elämässä.

Perheellä on suuri rooli sekä turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten kotoutumisessa että mielenterveyden tukemisessa. Katastrofi- ja kriisitilanteissa aikuiset ovat lapsen tärkeimpiä sekä fyysisen että psyykkisen turvanlähteitä. On tiedossa, että turvapaikanhakija- ja pakolaistaustaiset lapset ja nuoret, jotka pysyvät yhdessä perheensä kanssa, tai pääsevät nopeasti takaisin yhteen perheensä kanssa, oireilevat psyykkisesti vähemmän ja omaavat vahvemman mukautumiskyvyn kuin he, jotka ovat joutuneet käymään pakolaisprosessin läpi yksin. (Soulander & Marttunen 2017, 120-121.) Tähän varmasti myös perustuu myös Siirron ja Hammarin (2016, 199) toteamus siitä, että erityisen ison riskin kotoutumiselle aiheuttaa se, jos turvapaikanhakijataustainen henkilö ei saa perhettään Suomeen perheenyhdistämisen avulla. Perheen puuttuessa kotoutuminen vaarantuu monella tapaa, sillä kuten jo aikaisemmin on todettu, perheen merkitys on suuri, ja se suojaa sekä ihmisen mielenterveyttä että yleistä hyvinvointia monella tapaa (kts. luku 3).

Suomen maahanmuuttopolitiikka kuitenkin on tehnyt perheenyhdistämisestä lähes mahdollonta yksintulleille lapsille ja nuorille. Tämän seurauksena valtaosa yksintulleista alaikäisistä lapsista asuu Suomessa ryhmä- ja perheryhmäkodeissa, jotka ovat ympäristönä laitospohjaisia, vaikka kodinomaisuuteen pyritäänkin. Täysi-ikäistyttyään nuoret muuttavat asumisyksiköistä itsenäiseen asumiseen, mikä luo taas omat haasteensa. Omaan asuntoon ja itsenäiseen arkeen siirtyminen voi tuntua erilaisine haasteineen jopa kaoottiselta, vaikka jälkihuoltotyöntekijöiden tuki olisikin saatavilla. (Björklund 2014, 74; Kuusisto-Arponen & Korjonen-Kuusipuro 2018, 4.)

Monet ilman huoltajaa tulleet lapset ja nuoret kokevat itsensä yksinäisiksi. Kaikki eivät koe yksinäisyyttä, mutta monella yksinäisyyden kokemus liittyy juurikin erossa oloon perheestä ja perheenjäsenistä, erityisesti äidistä. Outi Kauko on tutkinut yksintulleiden lasten yksinäisyyden kokemuksia, ja huomannut, että perheeseen liittyvä yksinäisyyden kokemus saattaa muodostua erityisen intensiiviseksi ja pitkäkestoiseksi, sillä perheen puuttumista korvaavia suhteita ei synny helposti. Yksinäisyyden kokemukseen liittyy myös kulttuurinen vieraus, mikä kuitenkin helpottaa suomalaisiin tapoihin ja ihmisiin tutustumisen sekä sosiaalisten verkostojen syntymisen myötä. Kolmas yksinäisyyden muoto, joka Kaukon tutkimuksessa tuli esiin oli ”arkipäivän tapahtumattomuus”, eli lapsen näkökulmasta tietynlainen tylsyys. (Kauko 2015, 39-42.)

Perheen puuttuessa lapset ja nuoret ovat usein myös huolissaan perheenjäsentensä tilanteesta ulkomailla. He kaipaavat runsaasti tukea aikuisilta ja toivovat saavansa suomalaisia ystäviä. Vaikka ympärillä on paljon aikuisia, he kaikki ovat jonkinlaisen työntekijän roolissa, mikä tarkoittaa myös tietynlaista etäisyyttä. Ryhmä- ja perheryhmäkodeista myös puuttuu tavallinen perheariki. Tukiperheet ja tukihenkilöt voivat tarjota sosiaalisia suhteita ja arjen psykososiaalista tukea. Tuki voi parhaimmillaan olla pitkäkestoista rinnalla kulkemista, joka lievittää lapsen tai nuoren yksinäisyyttä ja luo toivoa tulevaan. (Kuusisto-Arponen ja Korjonen-Kuusipuro 2018, 4; Sauranen 2019.)

6 Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt aiheesta

Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten kokemuksia ja kotoutumista on tutkittu vuosien varrella jonkin verran. Esimerkiksi vuosina 2013-2015 Turun Ammattikorkeakoulun ja Siirtolaisinstituutin yhteistyössä toteuttaman ”HALATEN - Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen” -projektin tuloksena syntyi Krister Björklundin tutkimus ”Haluun koulutusta, haluun työtä ja elämän Suomessa”: yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa” (2014), jota olen käyttänyt myös opinnäytetyöni lähteenä.

Ilman huoltajaa tulleiden kotoutumiseen liittyvään tutkimukseen perehtyessäni kuitenkin huomasi, että vaikka yksintulleiden määrä kasvoi vuonna 2015 huomattavasti, heidän kotoutumiseensa liittyvää tutkimustietoa ei kuitenkaan ole juurikaan julkaistu. Yksintulleiden kotoutumiseen liittyen on vuoden 2015 jälkeen tehty joitakin pro gradu -tutkielmia ja opinnäytetöitä, mutta akateemista tutkimusta on vaikea löytää.

Halaten-projektin jälkeen niin sanottu päävastuu yksintulleita koskevasta tutkimuksesta on ollut Trust-kärkihankkeella (2016-2018), jonka tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä ja kehittää käytännön työkaluja ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten tukemiseksi. Hankkeen tarkoitus oli siis tuottaa pysyviä käytänteitä yksintulleiden kanssa toimimiseen akateemisen tut-

kimustiedon sijaan. Hankkeeseen liittyen on kuitenkin julkaistu useita artikkeleita ja kannanottoja, joita olen hyödyntänyt omassa tutkielmassani. Yksi merkittävimpiä Trust-hankkeen julkaisuja on ”Tiekartta - Yksin tulleiden alaikäisten maahanmuuttajien kuulumisen tunteen tukeminen ja sosiaalisen tuen kehittäminen Suomessa” (Kuusisto-Arponen & Korjonen-Kuusipuro 2018), joka perustuu kahteen Suomen Akatemian vuosina 2014-2018 rahoittamaan tutkimushankkeeseen. (Trust 2019.)

Myöskään yksintulleiden vapaaehtoisesta tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnasta ei juurikaan ole tehty tutkimusta. Vuoden 2015 jälkeen toimintaa on kuitenkin kehitetty useassa eri hankkeessa monen eri järjestön toimesta, ja näihin hankkeisiin liittyen on julkaistu kolme opinnäytetyötä. Näistä opinnäytetöistä kuitenkin vain yksi, Jennika Solihin opinnäytetyö ”Ei mulla olisi täällä oikeastaan ketään ilman mun kummiperhettä. Yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoidenkokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen kummiperhetoiminnasta” (2017) käsittelee nuorten kokemuksia toiminnasta. Solihin tutkielman mukaan (2017, 43) HDL:n kummiperhetoiminta vastasi tutkimukseen osallistuneiden nuorten tarpeisiin hyvin; nuoret kokivat toiminnan tärkeäksi ja se oli edistänyt heidän hyvinvointiaan ja kotoutumistaan.

Lisäksi Yhdessä Matkalla -hankkeen entisen hankepäällikkö Piia Saurasen ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö ”Ihmisenä ihmiselle - Perheryhmäkodin työntekijöidenkerrontaa vapaaehtoisen tukiperheen ja tukihenkilön tehtävästä” (2018) käsittelee vapaaehtoista tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa, mutta eri näkökulmasta. Saurasen mukaan kuitenkin erityisesti nuorten omaan kokemukseen perustuvaa tutkimusta vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan vaikutuksista tarvittaisi lisää (2018, 46).

7 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tavoite on kartoittaa, millaisia vaikutuksia vapaaehtoisella tukiperhetoiminnalla on ollut tuettavien nuorten kotoutumiseen ja hyvinvointiin. Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiä on tarkasteltu kolmesta eri näkökulmasta, ensisijaisena nuoren oma kokemus. Jotta toiminnan vaikutuksista muodostuisi mahdollisimman kokonaisvaltaisen ja luotettava käsitys, nuorten kokemusten kartoittamisen lisäksi haastattelin tutkielmaani varten myös nuorten tukihenkilöitä sekä jälkihuollon sosiaaliohjaajia. Opinnäytetyöni tarkoituksena on lisätä tietoa vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutuksista sekä nostaa esiin näkökulmia toiminnan arvioimiseksi ja kehittämiseksi.

Tutkimuskysymykset ovat:

Millaisia vaikutuksia vapaaehtoisella tukiperhetoiminnalla on ollut ilman huoltajaa tulleen turvapaikanhakijataustaisen lapsen tai nuoren kotoutumiseen ja hyvinvointiin?

Millaista sisältöä tukisuhde on tuonut tuettavan nuoren arkeen?

Miten toiminta on vastannut niihin tarpeisiin ja toiveisiin, joita nuorella oli toiminnan suhteen ennen tukisuhteen käynnistymistä?

8 Tutkimusmenetelmät ja tutkielman toteutus

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkielma. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen kohdetta pyritään kuvaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti; tavoitteena on ilmiön syvällinen ymmärtäminen ja tulkinta. Kvalitatiivisesta tutkimuksesta myös ajatellaan, että sen tarkoitus on enemmänkin löytää tai kuvata tosiasioita, kuin todentaa jo valmiiksi tiedossa olevia totuuksia. Tutkimuksessa keskitytään merkityksiin, eli siihen, miten ihmiset kokevat ja näkevät todellisuuden. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161; Kananen 2017, 35.)

8.1 Tiedonkeruumenetelmänä teemahaastattelu

Aineiston keräämiseen käytin teemahaastattelua, eli puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelut ovat kvalitatiivisen tutkimuksen käytetyin menetelmä, ja teemahaastattelu puolestaan on käytetyin haastattelun muoto (Kananen 2017, 88). Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (1997, 205) mukaan haastattelu valitaan usein esimerkiksi silloin, kun halutaan korostaa haastateltavan henkilön subjektiivuutta, on oletettavaa, halutaan mahdollisuus selvittää saatuja vastauksia tai tutkittavasta ilmiöstä on olemassa vain vähän tutkittua tietoa. Näiden syiden vuoksi myös itse päädyin käyttämään tiedonkeruumenetelmänä haastattelua.

Vaikka koin, että haastattelu on paras aineistonkeruumenetelmä opinnäytetyötäni ajatellen, tiedostin menetelmän sisältävän myös haasteita. Yksi haasteista on, että haastattelijalta vaaditaan taitoa, jopa kouluttautumista. Haastattelijan osaamattomuus voi vaikuttaa jopa tutkimuksen luotettavuuteen. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 35.) Itselläni ei opinnäytetyöprosessin alkaessa ollut laajaa kokemusta haastattelijana toimimisesta yhtä aikaisempaa opinnäytetyötä ja muutamia opintotehtäviä lukuun ottamatta. Koin kuitenkin, että haasteen tiedostaminenkin auttaa; käytin runsaasti aikaa haastatteluihin valmistautumiseen muun muassa laadullista tutkimusta ja tutkimushaastattelua käsittelevään kirjallisuuteen perehtymällä sekä haastattelukysymyksiä muotoilemalla. Uskoin myös, että kokemukseni sosiaalialalla ihmisten kanssa työskentelystä auttaa haastattelutilanteiden onnistumisessa.

Sen lisäksi, että haastattelu on tiedonkeruumenetelmänä haastava, sisältyi myös tutkielmani kohderyhmään haasteita. Esimerkiksi Björklund (2014, 18) törmäsi tutkiessaan alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden kotoutumista siihen haasteeseen, etteivät haastateltavat suhtautuneet häneen tutkijana riittävän avoimesti. Björklund toteaaakin tutkimuksessaan, että vaikka henkilökohtaisia, jopa arkaluontoisia asioita käsiteltäessä haastattelijan ja haastateltavan välinen luottamus olisi tärkeää, on sellaista vaikeaa rakentaa haastattelutilanteessa, jossa osapuolet tapaavat toisensa ensimmäistä kertaa. Lisäksi Björklund oli huomannut haastatteluja tehdessään, että moni haastateltavista, erityisesti he, jotka olivat asuneet Suomessa vasta

muutaman vuoden ja joilla kotoutuminen oli vielä kesken, olivat haluttomia kritisoimaan Suomea tai suomalaisia. Björklundin mukaan tämä saattoi johtua muun muassa siitä, että halusivat olla mieliksi kantaväestöön kuuluvalla tutkijalle.

Teemahaastattelu tarkoittaa haastattelua, johon tutkija on etukäteen miettinyt haastattelussa käsiteltävät teemat tutkittavan ilmiön ennakkonäkemyksien kautta. Teemojen on tarkoitus olla hyvin yleisluontoisia, ja ne toimivat ikään kuin keskustelun aiheina. Voidaan siis ajatella, että teemahaastattelu on ikään kuin kahden ihmisen välistä keskustelua eri aiheista, aihe kerrallaan. Keskustelun aikana tutkija esittää mahdollisimman avoimia kysymyksiä, joihin vastaamalla haastateltava kertoo omaa kokemustaan tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen 2017, 88-89 & 98.) Kuitenkin oman kokemukseni mukaan erityisesti nuorille avoimet kysymykset saattavat olla toisinaan haastavia, varsinkin kun tutkimustani varten haastattelemani nuoret eivät puhu suomea äidinkielenään. Tämän vuoksi olin miettinyt jokaiseen käsiteltävään teemaan liittyen tarkentavia kysymyksiä, joita minun oli mahdollista tarvittaessa esittää.

8.2 Haastatteluiden toteutus

Tarkoitukseni oli haastatella opinnäytetyötäni varten Yhteiset Lapsemme ry:n tukiperheoiminnan piirissä olevia nuoria, nuoren tukiperhettä sekä omaohjaajaa ja tai jälkihuoltotyöntekijää. Tavoitteenani oli tehdä vähintään yhdeksän haastattelua, eli haastatella kolmea nuorta, kolmea tukiperhettä sekä kolmea työntekijää. Haastateltavien etsimisen aloitin pohtimalla Yhdessä Matkalla -hankkeen työntekijöiden kanssa, ketkä nuorista ja tukiperheistä olisivat potentiaalisia haastateltavia; toivoin, että haastateltavat nuoret olisivat olleet mukana toiminnassa jo jonkin aikaa, jotta heidän olisi helpompi kuvailla kokemuksiaan. Hankkeen työntekijät ottivat ensin yhteyttä mahdollisiin haastateltaviin, sillä heillä oli kontakti heihin jo valmiiksi olemassa. Kun alustavat suostumukset oli saatu, otin itse yhteyttä ensin nuoriin, ja tämän jälkeen tukiperheisiin ja työntekijöihin.

Lopulta haastattelin tutkielmaani varten kolmea nuorta, heidän tukiperheitään ja kahden nuoren jälkihuollon sosiaaliohjaajaa. Kaikki haastatteluun osallistuneet nuoret olivat täysi-ikäisiä kotoutumisvaiheessa olevia nuoria, eli he olivat haastatteluhetkellä asuneet Suomessa jo jonkin aikaa. Kaksi nuorista olivat edelleen jälkihuollon piirissä, ja he tapasivat säännöllisesti jälkihuollon sosiaaliohjaajaa, mutta yhden nuoren jälkihuolto oli jo päättynyt. Haastattelemani nuorten suhteet tukiperheisiinsä olivat jatkuneet haastatteluhetkellä noin puolesta vuodesta noin puoleentoista vuoteen. Kahdessa kolmesta tukiperheestä perheeseen kuului kaksi vanhempaa, mutta aikataulullisista syistä toisen perheen kohdalla ainoastaan toinen vanhemmista osallistui haastatteluun. Kahdessa perheessä oli myös lapsia, mutta lapsia en haastatteluihini osallistanut. Yhtä nuorta koskevat haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluna. Tein siis lopulta kuusi haastattelua, joihin liittyen haastattelin yhteensä yhdeksää henkilöä. Kaikkien haastateltavien täysi-ikäisyys helpotti tutkielman toteutusta käytännössä, kun

en tarvinnut nuorten haastatteluihin lupia esimerkiksi edustajilta. Nyt tutkielman toteuttamiseksi riitti tutkimuslupa Yhteiset Lapset ry:ltä. Lisäksi pyysin asiaankuuluvan luvan työntekijöiden haastattelemiseksi.

Lähetin kaikille tutkimukseen osallistuville nuorille ja tukiperheille saatekirjeet (Liite 1 ja Liite 2) ennen haastattelujen toteuttamista, missä kerron tutkimuksen tarkoituksesta sekä toteuttamiseen liittyvistä seikoista että tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Haastattelutilanteen helpottamiseksi olin myös koonnut saatekirjeisiin jo valmiiksi teemoja, joista halusin keskustella haastattelutilanteessa. Nämä teemat muodostivat haastattelun kysymysrunnon, jota täydensin haastattelun aikana tarkentavilla kysymyksillä.

Haastattelun teemat suunnittelin yhteistyössä työn tilaajan kanssa. Tarkoituksena oli hahmottaa vastausta tutkimuskysymyksiin käytännön kautta, sillä ennako-oletus oli, että esimerkiksi kysymys ”miten tukiperhe on vaikuttanut kotoutumiseen ja hyvinvointiin” olisi liian laaja ja abstrakti erityisesti haastatteluun osallistuville nuorille. Työntekijöille en koonnut erikseen saatekirjettä, mutta heillekin lähetin sähköpostitse tietoa haastattelusta sekä haastattelussa läpikäytävistä teemoista. Etukäteen mietityt kysymykset käsittelivät tukisuhteen sisältöä, tukisuhteen hyviä asioita ja haasteita, sekä niitä asioita, joissa tukiperhe on nuorta auttanut tai tukenut. Nuorten ja tukiperheiden haastatteluiden kohdalla kartoitin haastateltavien näkemyksiä heidän omasta näkökulmastaan, työntekijöitä taas haastattelin sekä erityisesti tutkielmaani osallistuvan nuoren tilanteesta että yleisesti heidän kokemuksistaan tukiperhetoimintaan ja sen vaikutuksiin liittyen.

Tutkimukseen osallistuvia nuoria varten laadin myös kirjallisen suostumuskaavakkeen (Liite 3), jonka kävimme läpi yhdessä ennen haastattelun aloittamista. Lähtökohtaisesti vapaamuotoinen suostumus on riittävä (Kananen 2017, 192), mutta koska nuorilta pyysin luvan myös tukiperheen ja työntekijän haastattelemiseen sekä häntä koskeviin dokumentteihin tutustumiseen, koin, että varmin tapa huolehtia siitä, että nämä asiat tulevat ymmärretyksi, on käydä ne läpi kirjallisesti. Nuorille lähetetyt saatekirjeet ja suostumuskaavake myös käännettiin tulkin toimesta heidän äidinkiellilleen niitä nuoria varten, jotka siitä hyötyivät. Yhden nuoren kohdalla tein tiivistä yhteistyötä nuoren jälkihuollon sosiaalihoajaan kanssa; nuoren erityistarpeiden vuoksi sosiaalihoaja oli käynyt nuoren kanssa saatekirjeen ja haastatteluun liittyvät teemat läpi jo ennen varsinaista haastattelutilannetta.

Haastattelun pohjana olin suunnitellut käyttäväni hakemusta, jonka nuori oli täyttänyt toimintaan hakeutuessaan sekä tukisuhteen sopimusta, johon oli kirjattu tukisuhteen tavoitteet. Ajattelin, että niiden kautta nuoren kanssa on mahdollista päästä konkreettisemmin kiinni toiminnan vaikutuksiin; miten tukisuhde on vastannut niihin toiveisiin ja tarpeisiin, joita nuorella oli toimintaan hakeutuessaan, ja miten tavoitteet on saavutettu. Lopulta kuitenkin minulla oli

mahdollisuus tähän vain yhden nuoren kohdalla; yksi haastateltavista ei antanut suostumustaan häntä koskevien dokumenttien lukemiseen, ja toisen nuoren kohdalla en taas voinut täysin varmistua asian ymmärtämisestä, joten en häneltä lupaa dokumenttien lukemiseksi pyytänyt, enkä siis myöskään niitä lukenut.

Vaikka haastattelu menetelmänä on joustava, sen käyttö aineistonkeruumenetelmänä vaatii yhteisen kielen tutkijan ja tutkittavien välillä (Kananen 2017, 88). Opinnäytetyöni tilaajatahon kanssa oli sovittu, että tulkin käyttö haastattelutilanteissa on tarvittaessa mahdollista. Kuitenkaan kukaan haastatteluun osallistuneista nuorista ei halunnut paikalle tulkkia. Oman kokemukseni mukaan tulkin läsnäolo tekee usein tilanteista melko virallisia, ja tekee luontevasta keskustelusta haasteellisempää, joten arvelen tulkin mahdollisuudesta kieltäytymisen johtuvan ehkä tästä.

Haastattelut oli tarkoitus alun perin toteuttaa yksilöhaastatteluina. Opinnäytetyösuunnitelmaani olin kuitenkin myös kirjannut, että mikäli haastateltava nuori toivoo esimerkiksi omaohjaajan paikalla oloa haastattelun aikana, on tämä mahdollista, sillä haastattelutilanteesta on tarkoitus rakentaa nuorelle mahdollisimman turvallinen ja luonteva. Yksi haastateltavista nuorista lopulta halusi olla paikalla, kun hänen tukiperhettään ja työntekijäänsä haastatellaan. Haastattelu toteutettiin lopulta ryhmähaastatteluna, jolloin paikalla olivat yhtä aikaa nuori itse, toinen tukiperheen vanhemmista sekä jälkihuollon sosiaaliohjaaja. Lisäksi myös toista jälkihuollon sosiaaliohjaajaa haastatelllessani nuori oli lopulta paikalla, sillä olin sopinut tapaamiset peräkkäin, ja nuori halusi lopulta jäädä seuraamme.

Toteutin siis haastattelut joustavasti haastateltavien toiveiden mukaan; ryhmähaastattelu järjestettiin nuoren kotona, ja kahta nuorta haastattelin kahvilassa. Yhtä tukiperhettä haastattelin perheen kotona, ja yhtä tukiperheen vanhempaa haastattelin puhelimitse. Kolmesta tukiperheestä kahdessa oli kaksi vanhempaa, mutta toisen perheen kohdalla vain toinen vanhemmista pääsi mukaan haastatteluun. Etukäteen lähettämäni haastatteluun liittyvät teemat kuitenkin mahdollistivat sen, että tukiperheen vanhemmat olivat käyneet jo aiheesta yhdessä etukäteen keskustelua, ja toinen pystyi puhumaan jossain määrin molempien puolesta. Nauhoitin haastattelut, ja tähän pyysin aina luvan ennen haastattelun aloittamista. Haastattelut kestivät jokainen noin puolesta tunnista tuntiin.

8.3 Aineiston analysointi

Aineistonkeruun jälkeen litteroin tekemäni haastattelut aineiston analyysin helpottamiseksi. Haastatteluaineistoa analysoin teoriasidonnaisesti, mikä on ikään kuin teorialähtöisen ja aineistolähtöisen analyysin välimalli. Teoriasidonnainen analyysi ei perustu suoraan pelkästään teoriaan, vaikka kytkökset siihen ovatkin olemassa. Käytännössä siis etsin teorian kautta vahvistusta haastatteluaineistosta tekemilleni havainnoilleni ja päätelmilleni. (Eskola 2001, 188-

192.) Teoriasidonnainen analyysi tarjosi myös hieman joustavuutta haastatteluaineiston analysointiin; alun perin tarkoitus oli analysoida aineisto teorialähtöisesti THL:n Paloma-hankkeen Kotoutumisen ratkaisut -kuvaajan mukaisesti, mutta teoriasidonnainen analyysi tarjosi myös mahdollisuuden tarkastella, mitä muita teemoja haastatteluaineisto sisälsi.

Analyysivaiheessa sovelsin teemoittelua, joka on yksi laadullisen analyysin perusmenetelmistä. Teemoittelun tarkoituksena nimensä mukaisesti on, että tutkimusaineistoa pilkotaan ja ryhmitellään keskeisten ja toistuvien aihepiirien, eli teemojen mukaan. Aineiston analysoinnissa edetään teemojen muodostamisen ja ryhmittelyn jälkeen lopulta niiden yksityiskohtaisempaan tarkasteluun ja analysointiin. Tällöin tarkoituksena on poimia aineistosta tiettyyn teemaan liittyviä näkemyksiä, jotka viedään niin sanottuun kortistoon siihen liittyvän teeman alle. Näin saadaan luokiteltua ja kuvattua erilaisia sisällöllisiä näkemyksiä, joita eri teemoilla on. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2019 & Jyväskylän yliopisto 2019.)

Litteroimani aineiston teemoittelussa hyödynsin jo aikaisemmin esittelemääni THL:n Paloma-hankkeen Kotouttamisen ratkaisut -kuviota (THL 2019c.) kotoutumisen osa-alueisiin liittyen. Teemoittelin haastatteluaineiston pääosin kolmen kotoutumisen osa-alueista muodostetun teeman mukaisesti; nämä kokonaisuudet olivat osallisuus, toimijuus ja läheiset, kielitaito, koulutus ja työ, sekä terveys, mielen hyvinvointi ja syrjimättömyys. Lisäksi useammassa haastattelussa nousi esiin ajatuksia liittyen itsenäistymiseen, josta muodostui neljäs teema. Haastatteluita tehdessä myös kävi ilmi, ettei vapaaehtoinen tukiperhetoiminta ole täysin ongelmattonta, vaan toiminta sisältää myös haasteita, joihin haastateltavilla oli myös kehitysideoita. Viidenneksi teemaksi muodostuikin siis ”tukihenkilötoiminnan kehittäminen”. Koin tämän teeman käsittelyn tärkeäksi myös siksi, että opinnäytetyöni tarkoitus on nostaa esiin näkökulmia toiminnan kehittämiseksi ja arvioimiseksi.

Teemoiteltuani haastatteluaineiston näiden viiden teeman mukaisesti aloin tarkastelemaan aineistoa tarkemmin jokaisen teeman osalta verraten sitä tutkielmani tietoperustaan; tarkastelin analyysissäni, miten tietoperustassa esiin nousseet asiat näyttäytyvät haastatteluaineistossa, vai näyttäytyvätkö lainkaan. Lisäksi pyrin analyysissäni tutkielmani tavoitteen mukaisesti pohtimaan sitä, mitä haastateltavien kokemukset kertovat vapaaehtoisesta tukiperhetoiminnasta, ja erityisesti sen vaikutuksista kotoutumisen ja hyvinvoinnin eri osa-alueisiin.

Alun perin tarkoitukseni oli vertailla tuettavan nuoren, hänen tukiperheensä ja työntekijänsä vastauksia toisiinsa, mutta aineiston analyysivaiheessa totesin, ettei laajamittainen vertailu ole tarpeen tutkielmani tavoitteen ja tutkimuskysymysten kannalta. Analyysivaiheessa koodasin aineiston niin, että itselleni oli selvää, mitkä haastattelut ikään kuin ”kuuluvat yhteen”. Lopullisessa tutkimustulosten tarkastelussa olen kuitenkin koodannut aineiston nuoria, työntekijöitä ja perheitä yhdistämättä. Nuoret olen eritellyt käyttämällä aakkosia (A, B, C) ja aikuiset numeroita (1, 2, 3).

9 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Eskolan ja Suorannan (1998, 529) mukaan tutkimustyö sisältää niin suuren määrän erilaisia kysymyksiä, ettei niihin kaikkiin ole mahdollista antaa aukotonta vastausta. Eettisesti kestävä tutkimuksen kannalta tärkeintä heidän mukaansa onkin, että tutkija itse tiedostaa eettisten kysymysten problemaattisuuden tutkimusta tehdessään. Itse käytinkin opinnäytetyöprosessin aikana runsaasti aikaa eri eettisten kysymysten pohtimiseen ja ratkomiseen sekä yksin että yhdessä työni tilaajatahon, Yhteiset Lapsemme ry:n edustajien kanssa. Lisäksi tutustuin opinnäytetyöprosessiani varten sekä Arenen ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiin suosituksiin että Tutkimuseettisen neuvottelukunnan Hyvä tieteellinen käytäntö -ohjeeseen (2012). Toimin prosessin aikana myös työn tilaajatahon arvojen mukaisesti.

Tutkimuksen eettisyyteen liittyy vahvasti luottamuksellisuus ja anonymiteetti, eli se, etteivät tutkimukseen osallistuneet henkilöt ole tunnistettavissa (Eskola ja Suoranta 1998, 55-56). Opinnäytetyöhöni liittyen haastattelin yhden nuoren tilanteesta jopa kolmea eri henkilöä haastatellessani nuoren lisäksi myös hänen tukiperhettään ja työntekijäänsä. Olen tutkielmasani päätyttyä tarkastelemaan nuorten, tukiperheiden ja työntekijöiden näkemyksiä pääosin toisiaan täydentävinä, mutta alun perin ajatukseni oli mahdollisesti vertailla eri osapuolten vastauksia keskenään. Tämän vuoksi koin tärkeäksi, että kaikki osapuolet tiesivät vertailun mahdollisuudesta, eli tiesivät myös toistensa osallistumisesta haastatteluun. Lisäksi pyysin jokaiselta haastatteluun osallistuneelta suostumuksen myös tukiperheen ja työntekijän haastatteluun. Myös Yhdessä Matkalla - ja Vierellä-hankkeen työntekijät tiesivät, ketä tulen opinnäytetyötäni varten haastattelemaan. Näin ollen anonymiteetti ei tutkielmasani täysin toteudu. Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin tästä tietoisia suostuessaan haastatteluun. Olen myös kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että kenenkään haastateltavan henkilöllisyys ei tule ilmi opinnäytetyössäni, eikä opinnäytetyöni sisällä mitään arkaluontoista tietoa.

Haastattelut toteutettiin nimettöminä, ja keräämäni aineisto, eli haastattelutallenteet olivat ainoastaan minun käytössäni. Ne tuhottiin heti kun aineisto oli analysoitu valmiiksi. Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja tätä korostin erityisesti haastatteluun osallistuville nuorille.

Nämä asiat kävin läpi haastateltaville toimitetussa saatekirjeessä (Liite 1 & Liite 2), jossa kerroin opinnäytetyöni tarkoituksesta sekä siitä, miksi haastatteluita tehdään ja miten niistä saata tietoa käsitellään. Kävin nämä asiat läpi keskustellen haastateltavan kanssa ennen haastattelun aloittamista. Saatekirjeessä käytin helposti ymmärrettävää kieltä, sillä koin tärkeäksi varmistua siitä, että erityisesti nuoret ymmärtävät tutkielmani tarkoituksen, ja monet tutkimukseen liittyvät käsitteet ovat sellaisia, joiden ajattelin mahdollisesti olevan nuorille vaikeita, vaikka saatekirje olisikin käännetty heidän omalle kielelleen. Olin myös hankkinut asiaan kuuluvan tutkimusluvan työn tilaajalta, Yhteiset Lapsemme ry:ltä ennen tiedonkeruun aloittamista.

Kuten eettisyydestä, myöskään laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ei ole olemassa yksiselitteistä ohjeistusta. Tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, jossa painottuu erityisesti sen johdonmukaisuus. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 163.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä eri keinoin, erityisesti kiinnittämällä huomiota siihen, että tutkimuksen toteutus on kuvattu riittävän tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Toinen tapa lisätä luotettavuutta on triangulaatio, eli eri tutkimusmenetelmien käyttö. En kuitenkaan kokenut itse perustelluksi käyttäviä tutkimukseni tiedonkeruussa eri menetelmiä.

Kuten aiemmin totesin, haastattelemani nuoret tiesivät, että myös heidän tukiperheensä osallistuvat haastatteluun, ja päinvastoin. Osa haastatteluista myös toteutettiin niin, että nuori itse oli paikalla. Haastatellut osapuolet myös tiesivät, että tulen mahdollisesti vertaamaan vastauksia toisiinsa, ja että opinnäytetyöni on valmistuttuaan julkinen, eli kaikkien luettavissa. Tämä luonnollisesti vaikuttaa myös tutkielmani luotettavuuteen. Haastatteluiden haasteena on aina, että joillain haastateltavilla saattaa olla tarve antaa haastattelussa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia, mikä heikentää vastauksen luotettavuutta. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 1997, 206 & 232-233.) On mahdollista, että opinnäytetyöni kohdalla tämä riski on tavallista suurempi.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyy myös tutkimusaineiston riittävyys ja analyysiin kattavuus. Laadullisen tutkimuksen kohdalla on usein hyvin haastavaa arvioida etukäteen riittävää aineiston kokoa (Eskola ja Suoranta 1998, 215), mikä aiheutti itsessäni tutkijana ristiriitaa riittävän aineiston määrää pohtiessani. Yksi tapa todeta aineiston riittävä koko on saturaatio, eli se, etteivät uudet tutkittavat tapaukset tuota enää uutta tietoa tutkimuskysymystä ajatellen, vaan samat asiat alkavat toistua vastauksissa (Eskola ja Suoranta 1998, 62-63). Ajatuksena siis on, että aineistoa kerätään, kunnes tutkija huomaa saturaation tapahtuneen, eli asiaa tarkkaillaan tutkimuksen edetessä. Eskola ja Suoranta (1998, 63) kuitenkin korostavat, että saturaation seuraamista ei tule käyttää tekosyynä aineiston keräämisen lopettamiseen.

Tähän liittyy yksi haastattelun isoimmista haasteista aineistonkeruumenetelmänä, eli sen vaativuus ajallisesti; haastattelujen tekeminen vaatii runsaasti aikaa. Tämä väistämättä vaikutti keräämäni aineiston laajuuteen opinnäytetyöni kohdalla. Toisaalta aineiston laajuuteen vaikutti myös se, että haastateltavia oli haastavaa saada mukaan; kaikki nuoret tai vapaaehtoiset eivät olleet halukkaita osallistumaan, ja moni tukisuhde oli vielä niin tuore, ettemme Yhdessä Matkalla -hankkeen työntekijöiden kanssa nähneet haastatteluiden toteuttamista heidän kohdallaan hedelmällisenä.

Laadullisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan tavoitella määrällisen tutkimuksen tavoin tilastollista yleistettävyyttä, vaan kyse on siitä, kuinka hyvin tutkittava ilmiö on kuvattu ja käsitteel-

listetty (Eskola ja Suoranta 1998, 65). Tutkielmassani on kyse tavallaan myös tapaustutkimuksesta; näin ollen saturaation tapahtuminen ei ole välttämätöntä, vaan arvokasta tietoa olisi ollut myös se, mikäli haastateltavien kokemukset poikkeavat toisistaan. Lisäksi mielenkiintoista oli tarkastella sitä, miten nuoren kokemukset yhtenevät tukiperheiden ja työntekijöiden kanssa.

10 Tutkimustulokset

Kuten jo aikaisemmin toin esiin, haastattelin tutkielmaani varten kolmea tukiperhetoiminnassa mukana olevaa nuorta, heidän vapaaehtoisia tukiperheitään sekä kahden nuoren jälkihuollon sosiaalihojaaja. Seuraavaksi olen esitellyt haastatteluista nousseita nuorten, perheiden ja työntekijöiden kokemuksia tukiperhetoiminnasta ja tarkastellut niitä kotoutumisen ja hyvinvoinnin eri osa-alueiden näkökulmasta. Lisäksi olen nostanut esiin kaksi haastattelujen kautta nousutta mielestäni tärkeää teemaa; itsenäistymisen sekä vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan kehittämisen. Käsittelen nuorten, tukiperheiden ja työntekijöiden vastauksia pääasiassa rinnakkain toisiaan täydentäviä.

10.1 Osallisuus, toimijuus ja läheiset

Kun tarkastelin osallisuutta, toimijuutta ja läheisiä yksintulleiden hyvinvoinnin ja kotoutumisen osatekijöinä luvussa 4, neljä asiaa nousivat erityisen tärkeiksi: nämä olivat kuulumisen tunne ja hyväksyntä, asuinpaikkaan kiinnittyminen suomalaisiin ja suomalaiseen kulttuuriin tutustumisen kautta, välittävät aikuiset ja muut sosiaaliset suhteet sekä toimijuuden tukeminen yhteisen tekemisen kautta ja arkisissa asioissa auttaminen.

Haastattelutuloksissa osallisuuteen liittyen merkittävimäksi asiaksi kotoutumisen kannalta nousi se, miten tukiperhe tutustuttaa nuorta suomalaiseen kulttuuriin ja perhe-elämään. Sitä nostivat esiin niin nuoret itse kuin tukiperheet ja työntekijätkin. Yksi haastateltavista nuorista kertoi, että hän oli aikoinaan toivonut tukiperhettä juuri siksi, että pääsisi tutustumaan suomalaisiin ja suomalaiseen perhe-elämään. Yksintulleilla nuorilla sosiaalinen verkosto rajoittuu usein muihin turvapaikanhakijoihin sekä alaikäisyksiköiden työntekijöihin (Björklund 2015, 42).

”Halusin tutustua enemmän Suomen perhekulttuuriin, et miten ne asuu tai... kun en nähnyt heitä koskaan, tai niin kun, näin heitä esimerkiksi vaan junassa tai jossain...” (Nuori A.)

Myös tukiperheet kokivat, että suomalaisuuteen ja perhearkeen tutustuminen oli ollut isossa osassa tukisuhdetta; perheet kokivat tarjonneensa nuorelle mahdollisuuden tutustua heidän elämäänsä ja oppia suomalaisia tapoja. Perheet kertoivat haastatteluissa, että keskusteluissa nuoren kanssa he ovat kertoneet sekä yleisesti suomalaisista tavoista ja käytänteistä että

oman perheen perinteistä. Lisäksi yksi perhe kertoi vertailleensa nuoren kanssa nuoren kulttuuria ja suomalaista kulttuuria, ja olivat huomanneet esimerkiksi leikkineensä samoja leikkejä lapsena.

Pääosin nuoret olivat kuitenkin päässeet tutustumaan kulttuuriin ja erilisiin tapoihin yhteisen tekemisen kautta; enimmäkseen nuoret ja perheet viettivät aikaa tukiperheiden kanssa kotona ja kodin lähiympäristössä arkisten asioiden, kuten esimerkiksi ruuanlaiton ja ulkoilun parissa. Tämä myös koettiin tärkeänä sekä nuorten, tukiperheiden että työntekijöiden taholta. Lisäksi nuoret olivat käyneet tukiperheidensä kanssa muun muassa mökillä, erilaisissa tapahtumisissa ja jopa ulkomailla. Haastateltavat nuoret olivat myös päässeet osallistumaan erilaisiin perhe- ja sukujuhlisiin, kuten häihin ja rippijuhlisiin tukiperheidensä kanssa.

Sen lisäksi, että yhteinen tekeminen tutustuttaa suomalaiseen kulttuuriin, se myös vahvistaa nuoren toimijuutta arjessa. Erilaiset vapaa-ajan toiminnot ja sukujuhlat antavat myös mahdollisuuden sosiaalisten suhteiden solmimiseen (kts. luku 4). Erilaisten osallistumismahdollisuuksien voidaan ajatella edistävän myös nuoren kuulumisen tunnetta ja hyväksynnän kokemusta; mukaan ottaminen tarkoittaa, että nuori on hyväksytty ja toivottu osa yhteisöä. Yleisesti ottaen perheet olivatkin haastattelujen perusteella ottaneet tuettavia nuoriaan hyvin laajasti ja avoimesti mukaan erilaisiin asioihin. Tämä tuli esiin niin tukiperheiden kuin nuortenkin kertomana.

”Nuori on ollut tervetullut lähestulkoon kaikessa mitä me ollaan tehty, se mitä häntä on itseään kiinnostanut. Ja se mitä mä sanoin tossa aikaisemmin, et tosi kiva, että hän on itse uskaltanut sanoa, et tää ei oo mun juttu. Ihanii tyyppi ootte, mut mä en tuu tonne”. (Tukiperhe 1.)

Kuten luvussa 4 kuvasin, osallisuuteen liittyen myös läheisillä ihmisillä ja sosiaalisilla suhteilla on tärkeä rooli, ja yksintulleiden nuorten kohdalla erityisesti välittävät aikuiset ovat merkittäviä. Sosiaalisten suhteiden merkitys nousi esiin myös haastatteluissa. Nuorten haastatteluissa korostui oman perheen merkitys; perhe mainittiin erityisen tärkeänä asiana elämässä. Yksi haastatteluun osallistunut nuori toi esiin myös tukiperheen tärkeän roolin omassa arjessaan, mutta muuten tukiperheiden rooli ei näyttäytynyt samalla tavalla tärkeänä kuin biologisen perheen. Myös tukiperheet ja työntekijät korostivat nuorten omien perheiden tärkeyttä, mutta kokivat myös tukiperheen roolin merkityksellisenä nuoren oman perheen ollessa kaukana ja puuttuessa nuoren arjesta muun muassa yhteisöllisyyden näkökulmasta.

”On se ihan älyttömän tärkeä. Suurimmalle osalle kuitenkin perhe on tosi tärkeä. Ja kun tulee tänne Suomeen, kun ei ole oma perhe täällä, on vähän vaikea olla, ja tuntuu yksinäiseltä. Suomi-perhe tai tukiperhe auttaa myös siinä. Että on joku ketä sanoa ’perhe’. Ja tehdä yhdessä asioita. Se on tosi tärkeätä,

tuu semmosta yhteisöllisyyttä ja tavallaan merkitystä siihen arkeen”. (Työntekijä 1.)

”Just tää lapsiaspekti on tosi tärkeä, hän on selvästi lapsirakas. Hänen siskot on saanu paljon lapsia hänen maailmalla ollessaan, eli hän on jäänyt paljosta paitsi. Heillä on tosi iso perhe.” (Tukiperhe 1.)

Perheen merkitys toimi joissain tapauksissa myös vastavuoroisesti; yhden tukiperheen vanhempi kertoi myös lapsensa kaivanneen heidän tukinuorestaan ikään kuin isovelihahmoa. Toisessa tukiperheessä taas kerrottiin, kuinka liikuttavaa on, kun perheen lasten kanssa seurassa myös heidän tukinuorensa saa ikään kuin tilaisuuden olla jälleen lapsi, vailla huolia, murheita tai velvollisuuksia. Myös tällaiset asiat ovat tärkeitä nuorten kotoutumista ja hyvinvointia ajatellen.

Toisaalta nuoret ovat yksilöitä; siinä missä toinen nuori kaipaa ympärilleen lapsia ja vilkasta perhe-elämää, toinen kaipaa rauhaa ja tilaa keskustella. Ja vaikka nuori olisi lapsirakas, hän saattaa silti toisinaan kaivata aikuisen jakamatonta aikaa ja huomiota, mahdollisuutta keskustella ja tulla kohdatuksi:

”kun me tavataan, mä tykkään lapsista, mutta joskus haluaisin vain keskustella rauhassa ja puhua asioista. Sellainen on mun mielestä kivaa, että voi keskittyä johonkin asiaan. Joskus on sellaista, mutta usein kun haluaisin jutella, on meteliä tai jotain.” (Nuori B.)

Sosiaalisiin suhteisiin liittyen haastatteluissa nousi myös esiin, että perheen lisäksi nuorten elämässä tärkeä rooli on kavereilla. Vaikka ystäviä tai kavereita ei kaikilla nuorilla ollut isoa joukkoa, jokainen haastateltu nuori kertoi hänellä olevan kavereita. Nuoret itse nimesivät kavereiden kuuluvan elämän tärkeisiin asioihin, ja lisäksi tukiperheet toivat esiin nuoren viettävän paljon aikaa kavereidensa kanssa. Yksi tukiperhe muun muassa kertoi kutsuneensa nuoren luokseen jouluksi, mutta nuori viettää usein juhlapyhät mielellään kavereiden kanssa. Yksi nuorista oli myös tutustuttanut ystävänsä tukiperheeseensä, ja myös nuoren ystävä oli käynyt vierailulla tukiperheen luona. Tukiperheet myös kertoivat käyvänsä nuorten kanssa keskustelua kaverisuhteisiin ja niiden haasteisiin liittyen.

Ainakin haastatelluilla nuorilla on siis jo ystäviensä puolesta ympärillään yhteisö, johon kuulua, ja jossa tuntee osallisuutta, mikä edistää myös kotoutumista ja hyvinvointia. Kaksi haastatteluun osallistunutta nuorta olivat myös mukana aktiivisesti harrastustoiminnassa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tukiperheen rooli olisi turha; kuten jo aikaisemmin opinnäytetyösäni on tullut esiin, tukiperheillä on oma erityinen roolinsa nuorten elämässä. On kuitenkin mahdollista, että tukiperheiden merkitys on vielä suurempi niiden nuorten kohdalla, joilla on enemmän puutteita sosiaalisessa verkostossa.

Haastattelemani nuoret kuvasivat kokemuksiinsa vapaaehtoisesta tukiperhetoiminnasta eniten käytännön kautta; mitä ovat yhdessä tukiperheensä kanssa tehneet, mikä tukiperheessä on hyvää, tai mitä haasteita on ollut. Tukiperheet ja työntekijät sanoittivat tukiperheiden merkitystä myös abstraktimmalla tasolla. Haastatteluista tuli kuitenkin esiin myös se, että mitä pidempään tukisuhde oli jatkunut, sitä helpompaa kaikille osapuolille oli pohtia sen vaikutuksia. Esimerkkinä tästä toimivat haastattelemani nuori ja tukiperhe, joiden tukisuhde oli kestänyt noin puoli vuotta. Sekä nuori että tukiperhe olivat sitä mieltä, että tukiperhetoiminta on hyvä asia ja se on tuonut paljon iloa sekä nuoren että tukiperheen vapaa-aikaan. He olivat ehtineet jo tehdä paljon erilaisia asioita yhdessä, ja heillä oli paljon suunnitelmia siitä, mitä haluavat tehdä yhdessä tulevaisuudessa. He eivät kuitenkaan osanneet vielä muuten eritellä tukisuhteen hyötyjä. Tukisuhteen alkuvaiheessa erityisesti osallisuuden näkökulmasta tärkeintä saat- taakin olla yhteinen ajanvietto ja asiat, joita yhdessäolo mahdollistaa, kuten esimerkiksi jo aiemmin mainitut kulttuuriin tutustuminen, sekä kuulumisen tunteen tai ”kotoisan olon” muodostuminen. Konkreettiset asiat, joissa nuori on saanut apua tai tukea saattavat hahmottaa vasta pidemmän ajan jälkeen.

10.2 Kielitaito, opiskelu ja työ

Kielitaidon, opiskelun ja työn roolia kotoutumisessa ja hyvinvoinnissa tarkastellessani (kts. luku 4) merkittävimmiksi asioiksi nousivat kielitaidon laaja merkitys, koulunkäynnin ja opiskelun tärkeä rooli nuorten elämässä sekä työelämään siirtymisen haasteet. Myös haastatteluissa tuli esiin, että perheen lisäksi opiskelu oli hyvin tärkeä asia nuorten elämässä. Myös työhön liittyvät asiat nähtiin merkityksellisinä; nuoret kertoivat tulevasta ammateistaan ja työllistymishaaveistaan, ja yksi nuorista kertoi juuri haastatteluhetkellä olevansa työharjoittelussa. Haastatteluissa näkyi siis sama asia, jota esimerkiksi Björklund (2014) on tuonut esiin tutkimuksissaan; yksintulleilla nuorilla on yleensä vahva pärjäämisen halu.

Haastatteluiden perusteella nuoret eivät kuitenkaan tunnista, että vapaaehtoinen tukiperhetoiminta olisi auttanut tai tukenut heitä merkittävästi koulunkäyntiin, tulevaisuuden työhön tai kielitaitoon liittyen. Yksi nuorista koki, että tukiperhe on auttanut häntä oppimaan suomen kieltä. Tukiperheen vanhempi kertoi saman myös omassa haastattelussaan:

”Se (kielen opettelu) on sellanen mikä meil on ollut alusta lähtien, et mä oon kysynyt, että haluatko sä, että mä korjaan, jos sä sanot jotain väärin, ja hän on sanonut, että joo ehdottomasti” (Tukiperhe 2).

Toisaalta kuten jo aiemmin alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten suomen kielen oppimista käsitellessäni toin esiin, yksintulleet nuoret oppivat suomen kieltä melko nopeasti. Alaikäisyksiköissä heillä on myös päivittäisessä arjessa ympärillään suomenkielisiä aikuisia, joiden kanssa kielen opettelu on säännöllisempää kuin tukiperheen kanssa. Kuitenkin

toinen haastattelemistani työntekijöistä näki myös tukiperheillä olevan merkitystä kielen oppimisessa:

”Ja kyllä se kielen harjoittelu on kanssa tosi tärkeitä. Että sitten pystyy keskustelemaan kunnolla. Ei vaan sellasta virallista tai asioiden hoitamista, vaan ihan sellasta epävirallista keskusteluseuraa ni se on tärkeitä.” (Työntekijä 2.)

Yksi nuorista oli myös saanut tukiperheeltään apua koulutehtävien tekemiseen, ja tukiperheen vanhempi oli hankkinut hänelle työharjoittelupaikan. Muuten koulunkäyntiin tai tulevaisuuden työelämään liittyvät asiat eivät tulleet nuorten haastatteluissa esiin. Tukiperheiden ja työntekijöiden haastatteluissa tuli kuitenkin ilmi, että tukiperheet olivat olleet nuorten mukana kouluun liittyvissä tilaisuuksissa; yksi valmistujaisissa ja toinen vanhempainillassa. Tukiperheet kertoivat myös käyneensä nuoren kanssa keskustelua opiskeluihin ja tulevaisuuden uravalintoihin liittyen. Myös tällainen psykososiaalinen tuki on merkityksellistä nuorten koulunkäynnin tukemiseksi.

”Ja viimeks ku me nähtiin, me oltiin tossa sisäpihalla ja oltiin keinumassa, ja hän mietti tulevaisuus haaveita, et just tää matkustaminen. Mut hän on niin sika järkevä, hän ei voi vaan lähtee reppureissaamaan, se ei vaan mahdu siihen, vaan täytyy olla jotain... Nyt tuli tällanen lennonjohto-/ lentäjähaave, siinä pääsis matkustamaan, mutta se ois kuitenkin ansiokasta ja tapais ihmisiä, et ne kiinnostaa nyt kauheesti, ja musta on ihanaa, että on joku tollanen määränpää.” (Tukiperhe 1)

Voidaan myös ajatella, että tukiperhetoiminta, sitä kautta solmitut sosiaaliset suhteet ja suomalaisen kulttuuriin tutustuminen jo itsessään tukevat nuoren työelämään siirtymistä tulevaisuudessa; sosiaaliset suhteet ja kontaktit saattavat parhaassa tapauksessa edistää työllistymistä, ja suomalaisen kulttuurin ja erilaisten tapojen tuntemus lisäävät nuoren valmiuksia toimia ja pärjätä työelämässä.

10.3 Terveys, mielen hyvinvointi ja syrjimättömyys

Terveys, mielen hyvinvointi ja syrjimättömyys osoittautuivat haastatteluaineiston analyysivaiheessa teemoina sellaisiksi, joihin liittyviä vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutuksia oli ehkä kaikista teemoista haastavinta tarkastella. Varsinkin nuorten kokemuksista oli vaikea tulkita erityisesti terveydellisiä tai mielen hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia. Tämä johtunee ainakin osittain siitä, ettei niitä ainakaan toistaiseksi juuri ole, sillä vaikutukset saattavat näkyä vasta pidemmän ajan jälkeen.

Mitä fyysiseen terveyteen tulee, kukaan haastateltavista ei nostanut esiin asioita, joilla tukiperhetoiminta olisi edistänyt nuoren terveyttä. Kaksi tukiperhettä toivat esiin, että heidän tukemansa nuoret ovat hyvin itsenäisiä ja pärjääviä, ja heillä itsellään on jo valmiiksi tietoa

esimerkiksi terveellisestä ruokavaliosta. Nämä ovatkin asioita, joita nuoret ovat todennäköisesti harjoitelleet jo alaikäisyksiköissä ja koulussa. Yksi tukiperheen vanhemmista kuitenkin oli kokenut, että nuori kaipaa itsenäisyydestään huolimatta joskus enemmän huolenpitoa; esimerkiksi kipeänä ollessaan nuori vaikuttaa arvostavan sitä, että tukiperhe kyselee hänen vointiaan ja muistuttaa vaikkapa lepäämään tai syömään inkivääriä. Tässäkään ei ehkä kuitenkaan tärkeintä ole se, että perhe huolehtii nuoren fyysisestä terveydestä, vaan että perhe osoittaa välittävänsä; nuori kokee olevansa tärkeä.

Myöskään mielen hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia ei juuri haastatelluista suoraan nimennyt. Toinen haastatteluun osallistuneista työntekijöistä nosti kuitenkin esiin vapaaehtoisten tukiperheiden merkityksen nuoren matkalla aikuisuuteen; tukiperhe voi parhaimmillaan tarjota arvokasta keskustelutukea muun muassa naiseksi tai mieheksi kasvamiseen ja identiteetin rakentamiseen liittyen, mikä saattaa heijastua myös mielen hyvinvointiin. On myös mahdollista, että vaikka tukiperheen konkreettisia vaikutuksia mielen hyvinvointiin ei osata sanoittaa, toimii tukiperhetoiminta nuorten mielenterveyttä suojaavana tekijänä.

Kaksi haastatelluista nuorista kertoivat kokevansa toisinaan itsensä yksinäisiksi, mutta eivät osanneet sanoa, onko tukiperhetoiminta vähentänyt yksinäisyyttä. Tukiperheiden haastatelluista tuli esiin, että perheet olivat melko hyvin perillä ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden nuorten mahdollisista mielen hyvinvointiin liittyvistä haasteista, ja olivat tarjonneet nuorelle tukea tämän omista lähtökohdista käsin; yhden tukiperheen mukaan nuori ei halua puhua aikaisemmista kokemuksistaan juuri lainkaan, vaan keskittyy tukiperheen kanssa mukavaan perhearkeen, kun taas toisen nuoren tukiperheen vanhempi kertoi nuoren puhuvan taustastaan paljonkin. Tämä nuori myös itse toi esiin kaipaavaansa aikuiselta keskustelutukea. Voidaan siis ajatella, että vaikka vapaaehtoisen tukiperheen vaikutukset nuoren mielen hyvinvointiin eivät välttämättä vielä näy, on tukiperheillä ollut kuitenkin valmiuksia sen tukemiseen, millä mahdollisesti taas on positiivisia vaikutuksia tulevaisuutta ajatellen.

Haastatteluissa tuli kuitenkin myös esiin, että kaikki nuoret eivät välttämättä kerro haasteistaan ja huolistaan aina täysin avoimesti tukiperheilleen:

”Kivaa on ollut tutustua häneen. Hän on reipas ja hieno poika. Alkuun kun me lähdettiin tähän, ni aattelin, että ois paljon ahdistuneempi tai sellanen kun tulee tietyistä oloista. Mutta hän on kauheen sinut kaiken kanssa, tai ainakin ulospäin vaikuttaa. Toki hän on kauheen vaitonainen, jos kysyy, miten menee, hän vastaa aina hyvin, vaikka se ei välttämättä oo aina totta. Voihan sitä olla täälläkin joku huonosti, täällä Suomessa hänellä, mutta ei hän oikein sellasista kauheen usein oo puhunut.” (Tukiperhe 1.)

”Mä en oikeen osaa sanoa, miten yksinäiseksi hän itsensä kokee. Mä oon yrittänyt kysellä sitä välillä, jolloin hän vastaa sillai sopivasti. Mut ajattelen, että

hän saa sen kokemuksen, että hän on jollekin tärkeä, että sillä on väliä, joku kyselee.” (Tukiperhe 1.)

Tukiperhe piti kuitenkin tärkeänä nuoren oman tilan ja yksityisyyden kunnioittamista, eikä halunnut liikaa udella nuoren asioista. Kuten lainauksista tulee esiin, tukiperhe halusi ennen kaikkea tarjota nuorelle kokemuksen siitä, että hänestä välitetään, ja kuitenkin aikaisemmin on jo todettu, välittävien aikuisten tuki sekä hyväksytyksi tulemisen kokemukset ovat nuorelle ensiarvoisen tärkeitä. On myös tärkeää, että nuori saa tilaa ja aikaa luottamuksen rakentamiseen tukiperhettään kohtaan. Kuten toinen haastatelluista työntekijöistä totesi, voi tuen tarve nuorella olla aluksi enemmän käytännön asioihin painottuvaa; kun nuori on ehtinyt tutustua perheeseen ja luottamus on päässyt kasvamaan, nuori haluaa mahdollisesti keskustella myös syvällisemmistä asioista.

Syrjimättömyys-teema nousi lopulta haastatteluista esiin terveyttä ja mielen hyvinvointia enemmän, sillä osa haastatteluun osallistuneista nosti esiin kokemuksiaan turvapaikanhakijataustaisten syrjinnästä. Yksi haastatelluista nuorista myönsi haastattelussa suoraan kohdanneensa ihmisiä, *”jotka eivät halua meitä tänne”*. Nuori kertoi haastattelussa kokevansa, että esimerkiksi kadulla jotkut selvästi karttavat häntä, eikä hän voi taustansa takia mennä esimerkiksi kysymään ihmisiltä asioita. Nuori kuitenkin koki, että tukiperhe on tässä asiassa hänelle tärkeä tuki. Erityisesti nuori mainitsi perheen lapset tärkeinä:

”Kun mä käyn tukiperheen luona, heillä on kaksi lasta, heidän kanssa aika menee aika nopeasti. Ja mietin että me kaikki kun olemme pieniä, emme tiedä mikä on rasisti tai kuka on kuka.” (Nuori A.)

Myös kyseisen nuoren tukiperhe puhui haastattelussa nuoren kohtaamasta epäasiallisesta kohtelusta. Tukiperhe koki kyenneensä tarjoamaan nuorelle tilanteessa henkistä tukea. Kuten jo luvussa 4 toin esiin, on tuki tärkeää nuoren terveyden kannalta hyvin kokonaisvaltaisesti; koettu syrjintä voi pahimmillaan heikentää sekä fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen että nuoren identiteetin rakentumiseen (kts. Kerkkänen & Säävälä 2015).

10.4 Itsenäistyminen

Useassa tutkielmaani varten tekemässäni haastattelussa nousivat esiin itsenäistymiseen ja itsenäistymisen tukemiseen liittyvät teemat. Ne liittyvät myös kiinteästi kotoutumisen eri osaluokkiin, sillä monet asiat, jotka tukevat nuorta itsenäisen elämän aloittamisessa, tukevat myös esimerkiksi osallisuuden kokemusta tai vahvistavat toimijuutta. Toisaalta taas kotoutumiseen liittyvät asiat, kuten kielitaito tukevat itsenäistymistä. Halusin kuitenkin käsitellä itsenäistymistä tutkimustulosten suhteen omana teemana, sillä se on myös teoretisen valossa varsin merkittävä asia, kun tarkastellaan alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden nuorten kotoutumista ja hyvinvointia (kts. luku 3).

Muun muassa Krister Björklund (2014) puhui tutkimuksessaan "Haluun koulutusta, haluan työtä ja elämän Suomessa: yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa" tuen tärkeydestä nuorten elämän eri nivelvaiheissa, joista täysi-ikäistyminen ja itsenäistyminen on yksi merkittävimpiä. Muuttaminen omaan asuntoon ja pääseminen itsenäisen elämän alkuun ei ole kuitenkaan ole helppoa, vaikka tukea olisi saatavillakin. Uusi tilanne voi olla jopa melko kaoottinen, ja nuori saattaa joutua arjessaan haastaviin tilanteisiin. (Björklund 2014, 70-74.)

Haastatteluissa nousi esiin, että tukiperheet tarjoavat nuorille psykososiaalisen tuen lisäksi hyvinkin konkreettista apua käytännön asioissa toimimalla esimerkiksi muuttoapuna, kuten yksi perhe oli tehnyt nuoren muuttaessa omaan kotiin. Ilman huoltajaa alaikäisenä tulleet nuoret saattavat tarvita joskus myös hieman erilaista apua itsenäisen elämän alussa, kuin nuoret yleensä: yksi tukiperheen vanhempi oli kirjoittanut nuorelle suosituskirjeitä asunnon hakuun ja oleskelulupa-asioihin liittyen. Toisaalta suurin osa yksintulleiden tuen tarpeista itsenäistymiseen liittyen ovat pitkälti samoja kuin kellä tahansa nuorella; haastatteluista nousseita käytännön tuen muotoja olivat muun muassa yhteinen ruuanlaitto ja opastus rahankäytössä.

"Hänellä meni tennarit rikki, ne oli ihan uudet, niin mä neuvoin mihin hänen kannattais kirjoittaa reklamaatiolomake ja hän täytti sen reklamaatiolomakkeen. Et ihan tällasissa käytännön asioissa. Ja yks asia mitä mä oon yrittänyt opettaa, on raha-asioistaan... hän niin ku lainaa rahaa kavereilleen koko ajan. Ja mä sanoin hänelle et hei miksi sun pitäis olla se joka aina lainaa, vaikka kaikki muut saa ihan samat rahat kuin sinäkin. Et vaikka heidän rahansa ei riitä, ni heidän täytyy oppiä käyttämään rahansa niin et ne riittää." (Tukiperhe 2.)

Tuen tarve saattaa muuttua, tai toisaalta jopa vähentyä nuoren muuttaessa alaikäisyksiköstä omaan asuntoon; yksi haastatelluista perheistä koki nuoren selvästi aikuistuneen muuttaessaan omaan asuntoon. Nuori myös itse kertoi itsenäisen elämän tuntuvan hyvältä. Toisaalta tässäkin on nähtävillä eroja; siinä missä yksi nuori kertoi haastattelussa, ettei juuri viihtynyt alaikäisyksikössä, mutta nyt viihtyy omassa asunnossaan, toi toinen nuori esiin kaipaavansa omassa asunnossa seuraa ja yhteisöllisyyttä. Myös tutkimusten mukaan itsenäistymiseen liittyy ristiriitaisia tunteita; toisaalta vapaus ja itsenäisyys tuntuvat hyvältä, toisaalta nuoret kaipaavat ympärilleen alaikäisyksikössä saamaansa tukea ja apua (kts. Björklund 2015).

Jo aikaisemmin luvussa 3 toin esiin, että perheen puuttuessa yksintulleiden arjessa alaikäisyksiköiden ohjaajilla ja muilla aikuisilla on hyvin tärkeä rooli, sillä he tarjoavat nuorelle tukea ja perushoivaa. Täysi-ikäistymiseen ja itsenäistymiseen liittyy ilman huoltajia alaikäisenä tul-

leiden nuorten kohdalla myös muutto omaan asuntoon, sekä monien työntekijäsuhteiden katkeaminen. Vaikka nuoret siirtyvät jälkihuollon piiriin, ei jälkihuollon sosiaaliohjaajalta saatu tuki ole läheskään yhtä tiivistä kuin alaikäisyksiköstä saatu hoito ja huolenpito. Lisäksi jälkihuolto on väliaikaista; yhdellä haastatteluun osallistuneista nuorista jälkihuoltokin oli jo lopetettu. Voidaankin siis ajatella, että vapaaehtoisten tukiperheiden rooli saattaa olla monen nuoren kohdalla erityisen tärkeä juurikin tässä elämänvaiheessa.

10.5 Vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan kehittäminen

Vaikka tekemissäni haastatteluissa tuli vahvasti ilmi vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan merkittävyys sekä nuorten, perheiden että työntekijöiden taholta, oli toiminnassa nähtävillä myös haasteita. Merkittäviä mielestäni olivat kuitenkin erityisesti ne asiat, joita nuoret, perheet ja työntekijät nostivat esiin toiminnan kehittämiseksi. Jotta Yhdessä Matkalla -hanke ja vapaaehtoinen tukiperhetoiminta voisivat jatkossakin tukea mahdollisimman hyvin turvapaikanhakijataustaisten nuorten hyvinvointia ja kotoutumista, on näiden haasteiden ja kehittämissuhteiden esiin nostaminen mielestäni tärkeää.

Tukiperhetoiminnassa nähtiin paljon hyötyjä erityisesti silloin, kun nuori ja tukiperhe ovat ikään kuin samalla aaltopituudella. Koska kyse on ihmissuhteesta, ei tämä kuitenkaan ole itsestään selvää. Nuoret ovat yksilöitä, ja heillä on luonnollisesti myös hyvin erilaisia tarpeita tukiperheiden suhteen. Vastaavasti tukiperheet ovat myös hyvin erilaisia ja erilaisista elämäntilanteista. Jos nuoren toiveet ja tukiperheen tilanne eivät kohtaa, voi tämä aiheuttaa haasteita.

”Tukiperhe on hyvä juttu jos nuori on yksinäinen, mutta on tärkeää, että nuori löytää itselleen sopivan tukiperheen. Että perhe ja nuori olisivat samanlaisia ja tykkäisivät samoista asioista.” (Nuori B.)

”Tietysti se on kun kaikkien kanssa ei vaan kemiat kohtaa niin sit on monesti, että nuoret sanoo, että on hyviä ihmisiä, mutta sitä yhteistä juttua ei sit vaan oo niin tarpeeks, vaikka on ihan niin kun kivaa, niin siinä on sit joku juttu joka estää semmosen ihan täysin omana ittenään olemisen, ja omien kivojen juttujen tekemisen. Mutta kun löytyy sellanen hyvä kontakti, niin se kyllä tukee sitä nuoren elämää myöskin tosi paljon.” (Työntekijä 2.)

Yhdessä Matkalla -hankkeen käytänteitä tukiperheiden ja nuorten yhdistämiseksi kehitettiin haastateltujen työntekijöiden taholta, mutta tukisuhteen aloituksen ja “sopivien parien” muodostamiseen panostamisen tärkeyttä korostettiin. Toiminnan kehittämiseksi olisikin ehkä paikallaan pohtia, voisiko tähän vaiheeseen prosessia panostaa vielä enemmän.

”No sehän on jo tosi hyvä systeemi mun mielestä, ja oon itekin joidenkin nuorten kanssa täyttänyt sen hakemuksen. Kun siinä on sekin hyvä, kun saa ite niin

ku esittää ne toiveet ja tommoset. Että minkälaista toimintaa ja minkä ikäistä ja perhettä tai yksittäistä ihmistä. Et se jo aika paljon rajaa sitä, että mitä toivoo. Ja siinä on kans selitetty tosi tarkasti, että mitä se on se toiminta ja mitä se ei oo, ja se jo on tosi hyvä, että siinä pääse vähän jo niin ku sisälle. Et sitä on varmaan kehitetty ja mietitty pitkälle. Haastatteluprosessissa en oo ollu mukana, että kun kutsutaan nuori sinne... et siinäkin varmaan vaan sillee, että sais valikoitua mahdollisimman sopivat perheet tai tukihenkilöt.... kun se sitten harmittaa, tai se on sitten kauhee pettymys, jos sitten jostain syystä ei nappaakaan, niin sitten molemmille se voi olla sit sellanen tosi tylsä kokemus, jos sitten tuleekin pettymys ja.... se on hyvä että se valinta on sellanen tarkka. Ja siinä alussakin käydään sitten hyvin läpi että millaista se toiminta voi olla.” (Työntekijä 2.)

”Ja sit toisaalta, että joku ulkopuolinen taho käsittelee nuoren kanssa sitä, että mikä se on se tukiperheen funktio, et se on kaikin puolin selvää. Joskus voi olla et nuoren odotukset ei kohtaa todellisuutta myöskään. Ehkä yleisesti ottaen kehittämis(ehdotus) vois olla, että panostettas siihen alkuun vielä enemmän, et kohtaako ylipäänsä kemia, koska se on niin semmosta, et turhaan sit ees lähdetään väkisin yrittää sellasta, missä heti alussa huomataan et ei lähe liikenteeseen, koska ne usein sit myös jää.” (Työntekijä 1.)

Kuitenkaan koskaan ei voida olla täysin varmoja siitä, miten tukiperheen ja nuoren suhde lähtee kehittymään. Se, onko toiminnan tavoitteiden mukainen pitkäaikainen ihmissuhde mahdollinen, saattaa selvitä vasta tutustumisen myötä. Yksi haastatteluun osallistuneista nuorista ehdottikin, että tukisuhteeseen sisältyisi ikään kuin tutustumisaika, jonka jälkeen työntekijät kyselisivät sekä nuorelta että tukiperheeltä tunnelmia tukisuhteeseen liittyen.

”Olisi hyvä jos esimerkiksi kuukauden kuluttua molemmilta, nuorelta ja tukiperheeltä kysyttäisi miten on mennyt tai onko joku muuttunut.” (Nuori B.)

Toinen kehittämiskohde, joka haastatteluissa tuli esiin, oli tukiperhetoiminnan tasavertaisuus sen suhteen, mitä tukiperheet pystyvät nuorille esimerkiksi taloudellisesti tarjoamaan. Yhdessä Matkalla -hankkeessa teroitetaan, ettei tukiperhetoiminnan tule perustua esimerkiksi lahjojen antamiseen, vaan yhteinen aika on tärkeintä, ja tukisuhteen aloitustapaamisessakin mainitaan, ettei nuoren ja tukiperheen tule ostaa toisilleen esimerkiksi kalliita lahjoja. Sekä yhden haastatteluun osallistuneen nuoren että yhden tukiperheen haastattelussa tuli ilmi, että nuoret vertailevat ainakin jonkin verran keskenään sitä, mitä tukiperheet heille tarjoavat. Tämä voi johtaa siihen, että nuorelle muodostuu tukiperheen tai tukiperhetoiminnan suhteen epärealistisia odotuksia, jotka johtavat pettymyksiin. Tämä onkin ehkä asia, josta voisi

puhua vapaaehtoisille entistä enemmän, ei ainoastaan Yhdessä Matkalla -hankkeeseen liittyen, vaan vapaaehtoisessa tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnassa ylipäänsä.

”Se miks tukiperhettä lähdetään hakemaan on, et siihen halutaan joku tuttu, turvallinen aikuinen. Ja se tuttu turvallisuus ei tuu siitä rahasta, vaan sen pitäis tulla just siitä henkisestä puolesta”. (Tukiperhe 2.)

Kehittämissuhteiden rinnalla Yhdessä Matkalla -hankkeen vapaaehtoinen tukiperhetoiminta sai myös kiitosta siitä, miten toimintaa on järjestetty ja koordinoitu. Toiminnan koordinointi nähtiin tärkeäksi niin työntekijöiden kuin vapaaehtoistenkin näkökulmasta.

”Se koulutus on tosi tärkeä, et tukiperhe tietää mikä on oma rooli ja mihin lähdetään. Monesti tukiperhe ajattelee et täytyy aina olla jotain tosi spesiaali tai hienoo, ja siitä kasvaa paineita. Mut sehän ei oo tarkoitus vaan ihan tavallista elämää eletään, ja niin ku näin, ja sekin on tosi tärkeä. Ja sit ehkä sekin ettei tukiperheelle tuu liian suuri kuorma asioita, et heillä ois joku forumi minkä puoleen kääntyy. Mun tietääkseni tää onkin tosi hyvin tässä hankkeessa hoidettukin, mutta yleisesti ottaen kaikessa vapaaehtoistoiminnassa se koordinointi.” (Työntekijä 1.)

Tukiperheet kokivat saaneensa hankkeen työntekijöiden taholta riittävästi ja monipuolisesti tarvitsemaansa tukea vapaaehtoistoiminnassaan; sekä työntekijöiden aktiivista yhteydenpitoa että erilaista virkistystoimintaa kehitettiin. Tämä on tärkeää toiminnan jatkuvuuden kannalta; jotta nuorten kotoutumista voidaan vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan keinoin tukea, tarvitaan sitoutuneita vapaaehtoisia. Yksi haastatelluista tukiperheistä kertoi suositelleensa vapaaehtoiseksi tukiperheeksi ryhtymistä myös monille tuttavilleen, mikä on positiivista uusien vapaaehtoisten rekrytoinnin kannalta. Sen lisäksi, että vapaaehtoinen tukiperhetoiminta on koettu tärkeäksi, sille on myös kysyntää; vapaaehtoisia ei ole kysyntään nähden tarpeeksi.

”Se on kyllä tosi tarpeellista. Ne kellä on hyvä suhde ovat kyllä tuoneet esille, kuinka tärkeää se on, et se on sellanen vuosien ystävyysuhde. Ja monta nuorta on myös jonossa. Just viime viikolla yksi nuori kysyi, että missä tukiperhe on, milloin se tulee. Kyllä sitä kovasti myös halutaan. Halutaan oppia kieltä ja jotain kontaktia niiden omien kavereiden ulkopuolelle.” (Työntekijä 2.)

Lisäksi toiminnassa mukana olevien vapaaehtoisten sitoutuneisuus on erityisen tärkeää, sillä vapaaehtoisessa tukiperhetoiminnassa yksi johtavista ajatuksista on juurikin tuen jatkuvuus, ja tavoitteena on pitkäaikainen ihmissuhde. Tämä vaatii myös tukiperheeltä pitkäjänteisyyttä ja pitkämielisyyttä; nuoren, joka on kohdannut läheisten ihmisten menetyksiä, epävarmuutta

ja mahdollisesti huonoa kohtelua, saattaa usein olla vaikea sitoutua ja luoda uudelleen luottamusta toisiin ihmisiin. (Alitolppa-Niitamo 2014, 81.) Vaikka vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan tarkoitus ei ole korvata lapsen perhettä, voi se luottamuksen synnyttyä vastata parhaimmillaan niihin toiveisiin, joita yksintulleilla lapsilla ja nuorilla on suomalaisia aikuisia kohtaan; lapset toivovat muun muassa läsnäoloa, ymmärrystä, luotettavuutta ja jatkuvuutta. (Kauko 2015, 39-42.)

Sitoutuneisuuden merkitystä korostetaan myös Yhdessä Matkalla -hankkeen vapaaehtoisten koulutuksissa, ja haastattelujen perusteella tämä oli myös sisäistetty hyvin; kaikki haastatelluun osallistuneet tukiperheet olivat sitoutuneet toimintaan pitkäaikaisesti. Vapaaehtoiset eivät myöskään haastattelujen perusteella suhtautuneet toimintaan määräaikaisen tukitoimen lailla, vaan haastatteluaineistoista nousi esiin vapaaehtoisten ajatus vastavuoroisesta ihmis-suhteesta, joka antaa paljon sekä nuorelle että tukiperheelle.

”Me oltas oltu valmiita sitoututumaan pidemmäksikin aikaa. Me lähdettiin mukaan sillä ajatuksella, että ollaan hyväksymässä yhtä ulkopuolista henkilöä osaksi meidän perhettä. Mutta tää oli nuoren tahto, että hän haluaa lopettaa sen.” (Tukiperhe 2.)

”Mä toivoisin, että ois enemmän aikaa. Koska me tykätään tosi paljon. Meilläkin on vauvavuosi menossa vielä, ja hän on ihanan kiireinen nuori herrasmies, mutta kyllä tää tästä lutviutuu. Mä haaveilen, et meillä on yhteisiä lomia myös tulevaisuudessa. Ja sit joskus, kun päästäis niinkin pitkälle, et hänen joku puoliso ois mukana... se ois sellanen kiva juttu.” (Tukiperhe 1.)

” (Toisen tukiperhevanhemman) kanssa just puhuttiin, että se, että ollaan tutustuttu nuoreen, ja saatu uusi tärkeä ihminen elämään. Se on varmasti ollut tärkeintä. Ja tästä on itse saanut tosi paljon, on aina ollut kivaa tehdä yhdessä asioita, tullut aina hyvä mieli ja myös oppinut asioita. Muuta en osaa kyllä silleen sanoo... Niin vähän ollaan kuitenkin vielä, vaikka tuntuukin että ollaan tosi tärkeitä.” (Tukiperhe 3.)

Tukiperheistä ja työntekijöistä poiketen haastatteluihin osallistuneet nuoret eivät niinkään puhuneet siitä, miten toimintaa on järjestetty, vaan tarkastelivat toimintaa pääasiassa tukiperheensä kautta. Vaikka nuorten vastaukset eivät välttämättä olleet aina järin monisanaisia, niistä sai kuitenkin hyvän käsityksen nuorten kokemuksista. Yksi haastatelluista nuorista totesi tyhjentävästi kysyttäessä, mikä on parasta tukiperheessä:

”En mä ole nähnyt heissä mitään huonoa.”

11 Johtopäätökset

Tutkielmani tavoite oli kartoittaa, millaisia vaikutuksia vapaaehtoisella tukiperhetoiminnalla on ollut tuettavien lasten ja nuorten kotoutumiseen ja hyvinvointiin, ja sen tarkoituksena oli

lisätä tietoa vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutuksista sekä nostaa esiin näkökulmia toiminnan arvioimiseksi ja kehittämiseksi. Haastatteluihin osallistui lopulta ainoastaan täysi-ikäisiä kotoutumisvaiheessa olevia turvapaikanhakijataustaisia nuoria, joten lasten näkökulma haastatteluista jäi puuttumaan.

Tarkastelin kotoutumista ja hyvinvointia Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Kotouttamisen ratkaisut -kuvion mukaisena kokonaisuutena, jonka mukaan kotoutuminen koostuu yhdeksästä eri osa-alueesta; osallisuudesta, toimijuudesta ja läheisistä, kielitaidosta, koulutuksesta ja työstä, sekä terveydestä, mielen hyvinvoinnista ja syrjimättömyydestä (kts. THL 2019). Tämän lisäksi nostin tutkimustuloksissa esiin itsenäistymisen ja itsenäistymisen tukemisen, jossa tukiperhetoiminnalla vaikutti sekä haastattelujen että teorian tiedon valossa olevan tärkeä rooli. Täysi-ikäistymisen ja itsenäistymisen kaltaisilla elämän nivelvaiheilla voi myös olla kauaskantoisia vaikutuksia hyvinvointiin ja kotoutumiseen liittyen.

Kuten Kotouttamisen ratkaisut -kuviokin (kts. luku 4) osoittaa, kotoutumisen ja hyvinvoinnin osa-alueet eivät ole toisistaan irrallisia, eikä ehkä ole hedelmällistä niitä siten edes tarkastella, sillä niillä on selvästi nähtävät vaikutukset toisiinsa. Esimerkiksi perhe ja yhteisöön kuuminen ovat ensiarvoisen tärkeitä osallisuuden näkökulmasta, mutta ne myös vahvistavat mielenterveyttä. Mielenterveys taas mahdollistaa pärjäämisen opinnoissa ja työssä, jotka taas lisäävät osallisuuden kokemusta.

Tässä luvussa en enää tarkastelekaan kotoutumista ja hyvinvointia eri osa-alueiden kautta, vaan tuon esiin asioita, jotka nousivat haastattelujen valossa merkittävimiksi yleisesti ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten kannalta.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, miten vapaaehtoinen tukiperhe toiminta on vaikuttanut yksintulleiden nuorten kotoutumiseen ja hyvinvointiin. Merkittävimäksi asiaksi haastatteluaineiston perusteella osoittautui tutustuminen suomalaisiin ihmisiin sekä suomalaiseen kulttuuriin ja perhearkeen. Tämä nähtiin tärkeänä sekä nuorten, tukiperheiden että työntekijöiden mielestä. Myös yhteinen vapaa-ajan vietto, kielen oppiminen sekä apu ja tuki erilaisissa käytännön asioissa nousivat esiin. Lisäksi erityisesti haastatellut työntekijät korostivat myös henkisen tuen ja yhteisöllisyyden merkitystä; on tärkeää, että voi sanoa ”perhe”. Tulokset olivat samansuuntaisia Jennika Solihin (2017) opinnäytetyön kanssa, jossa hän kartoitti alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijataustaisten lasten kokemuksia Helsingin diakonissalaitoksen kummiperhetoiminnasta. Solihin tutkielman mukaan keskeisimpiä asioita kummiperhetoiminnassa olivat mahdollisuus päästä osaksi suomalaista perhe-elämää, suomen kielen oppiminen sekä mahdollisuus luoda sosiaalisia suhteita (2017, 43). Toisaalta Solihin tutkielmassa esimerkiksi kielitaidon kehittyminen nähtiin merkittävämpänä hyötynä kuin omassani. Tämä saattaa johtua ainakin osittain siitä, että Solihin tutkielmaan osallistuneet lapset eivät olleet vielä asuneet Suomessa yhtä pitkään kuin tätä tutkielmaa varten

haastatellut nuoret, vaan he olivat ohjautuneet kummiperhetoimintaan melko pian Suomeen saapumisen jälkeen. (emt, 33.)

Tutkimustulokset eivät olleet kaikilta osin aivan yksiselitteisiä; toisaalta vapaaehtoisella tukiperhetoiminnalla näyttää haastatteluaineiston perusteella olleen varsin monipuolisia vaikutuksia, ja nuoret olivat saaneet tukiperheiltä monipuolista tukea. Toisaalta taas haastatteluaineistoista nousi esiin myös vaikutusten arvioinnin haastavuus, sillä toiminnan vaikutusten näkyminen on pitkä prosessi. Tukisuhteen alkuaikana jo tukiperheen ja tuettavan nuoren toisiinsa tutustuminen ja luottamuksen rakentaminen vie aikaa. Vaikutuksien arviointi on haastavaa myös siksi, että kuten jo aikaisemmin luvussa 3 kuvasin, kotoutuminen ja hyvinvointi ovat käsitteinä hyvin kokonaisvaltaisia; kotoutumiseen ja hyvinvointiin vaikuttaa niin moni asia, että voi olla vaikea arvioida, mikä on ollut juuri tukiperhetoiminnan osuus.

Erityisesti nuoret tarkastelivat toiminnan vaikutuksia pääosin käytännön kautta, ja kertoivat asioista, joita ovat tehneet tukiperheidensä kanssa. Haastatteluaineistosta kävikin ilmi, että nuoret olivat saaneet tehdä hyvinkin monipuolisesti erilaisia asioita yhdessä tukiperheidensä kanssa. Toiminnallisuus onkin tärkeää kotoutumisen ja hyvinvoinnin kannalta; se tarjoaa muun muassa voimaantumisen kokemuksia, kielen, uusien asioiden ja kulttuurien oppimista, parantaa mielialaa sekä lisää vuorovaikutustaitoja ja yhteisöllisyyttä (Castaneda ym. 2018, 80). Suomalaiseen kulttuuriin tutustumisen ja yhteisen tekemisen lisäksi haastatteluaineisto osoitti tärkeäksi myös vapaaehtoisten tukiperheiden roolin nuorten itsenäistymisen tukemisessa; tukiperheet tarjosivat täysi-ikäistyneille nuorille sekä apua käytännön asioissa, psykososiaalista keskustelutukea että nuoren elämään liittyvää ohjausta ja neuvontaa.

Se, kuinka usein nuori ja tukiperhe tapaavat, vaihteli haastattelujen perusteella nuoren ja perheen tilanteesta riippuen. Esimerkiksi kesäloma oli sellainen aika vuodesta, jolloin aika-aulut menivät helposti ristiin. Lisäksi jokainen haastatelluista nuorista opiskeli, kaikilla oli kavereita, ja kahdella myös aktiivinen harrastus. Tukiperhe ei siis kuulunut kenenkään nuoren päivittäiseen arkeen. Nuoret kuitenkin pitivät säännöllisesti tukiperheisiin yhteyttä myös tapaamisten välillä. Haastattelujen perusteella tukiperheiden vaikutus nuorten arkeen oli pääasiassa henkinen; yksi haastatelluista nuorista kertoi esimerkiksi kokevansa tärkeäksi sen, että hän tietää tukea ja apua olevan saatavilla. Tällaisella voi olla merkittäviä vaikutuksia myös kokonaisvaltaisemmin; sillä, että nuorelle syntyy kokemus siitä, että häntä kohdellaan arvokkaana ihmisenä vahvistaa hänen itsetuntoaan, itsekunnioitustaan sekä arvostustaan itseään kohtaan. Nämä taas ovat tärkeitä asioita kotoutumisen edistymisessä. (Siirto & Hammar 2016, 200-201.)

Kolmas tutkimuskysymykseni liittyi siihen, miten vapaaehtoinen tukiperhetoiminta oli vastannut niihin tarpeisiin ja toiveisiin, joita nuorella oli toimintaan liittyen ennen tukisuhteen

käynnistymistä. Tarkoitukseni oli tarkastella tätä kysymystä nuoren tukiperhetoiminnasta laadittujen dokumenttien perusteella, mutta tämä ei lopulta onnistunut suunnitellusti, joten en myöskään saanut tutkimuskysymykseeni suunnitellusti vastausta. Yhden nuoren haastattelussa kuitenkin tuli esiin, että hän oli toivonut tukiperhettä tutustuakseen suomalaiseen kulttuuriin ja perhe-elämään, ja tämä toive oli hänen kohdallaan toteutunut.

Voidaan kuitenkin ajatella, että lähtökohtaisesti jokainen vapaaehtoista tukiperhettä toivonut nuori on toivonut itselleen uutta ihmistä tai ihmisiä elämäänsä. Vaikka kaikki tutkielmaani osallistuneet tukisuhteet eivät olleet aivan ongelmattomia, oli tämä toteutunut jokaisen tukisuhteen kohdalla. Vapaaehtoiset tukiperheet olivat ottaneet haastatteluiden perusteella nuoret avoimesti osaksi elämäänsä, ja nuoret olivat heille tärkeitä. Tällä saattaa parhaimmillaan olla hyvinkin merkittäviä vaikutuksia; kokemus siitä, että on arvokas, kasvattaa itsetuntoa, itsekunnioitusta ja itsensä arvostusta, jotka taas ovat tärkeitä asioita kototutumisen edistämisessä. (Siirto & Hammar 2016, 200-201.)

Jotta vapaaehtoisella tukiperhetoiminnalla voitaisiin jatkossakin vastata ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden lasten ja nuorten tarpeisiin mahdollisimman hyvin, on myös tärkeää tarkastella toiminnan vahvuuksia ja kehittämiskohteita. Myös tätä teemaa pohdin haastatteluaineisto perusteella. Aineistoista nousi kehittämiskohteeksi erityisesti tukisuhteen alkuvaihe ja sopivien tukiperheiden ja nuorten yhdistäminen. Toiminnan vahvuudet taas liittyivät erityisesti toiminnan koordinointiin ja vapaaehtoisten sitouttamiseen.

12 Pohdinta

Opinnäytetyöni toteuttamiseen liittyvä prosessi on ollut mielenkiintoinen ja antoisa. Koen myös prosessin sujuneen melko jouhevasti ja suunnitellusti. Olenkin kiitollinen kaikille haastatteluun osallistuneille nuorille, tukiperheille ja työntekijöille, jotka osaltaan mahdollistivat tutkielman toteutuksen. Iso kiitos kuuluu myös työni tilaajataholle, Yhteiset Lapsemme ry:lle sekä erityisesti Yhdessä Matkalla- ja Vierellä -hankkeiden työntekijöille. Alusta saakka yhteistyö tilaajatahon kanssa on ollut sujuvaa ja saumatonta, ja koen saaneeni heiltä kaiken tarvitsemäni tuen ja avun. Opinnäytetyöni kautta olen päässyt tutustumaan itselleni aivan uuteen aihepiiriin sekä vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan että alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten kautta. Sen lisäksi, että tietämykseni aiheesta on kasvanut, koen saaneeni opinnäytetyöprosessin kautta itselleni aivan uudenlaista ammatillista osaamista.

Vaikka prosessi on ollut mielenkiintoinen, ei tutkielmani toteuttaminen kuitenkaan ollut aivan ongelmattonta. Kuten jo totesin, vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutukset ovat sellaisia, joiden näkyminen käytännössä vie aikaa, eikä niiden sanoittaminen tai analysointi ole aivan yksinkertaista. Lisäksi tutkielmaani varten tekemiäni haastattelujen määrä, ja näin ollen myös kerätty haastatteluaineisto jäivät lopulta melko pieniksi. Erityisesti nuorten kohdalla

haastatteluaineisto jäi toivomaani vähäisemmäksi; nuoret olivat muutenkin hieman lyhytsaisempia kuin aikuiset, ja lisäksi yhden nuoren kanssa keskustelu oli haastavaa nuoren erityisen tuen tarpeista johtuen. Toisaalta tämän nuoren kohdalla haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluna, mikä antoi mahdollisuuden havainnoida nuoren ja hänen tukiperheensä toisen vanhemman välistä vuorovaikutusta. Yritimme yhdessä työn tilaajatahon kanssa saada mukaan lisää haastateltavia, tässä kuitenkin onnistumatta.

Kuten jo aikaisemmin on tullut ilmi, kaikki haastattelemiani nuoret olivat täysi-ikäisiä, eli turvapaikanhakijataustaisten alaikäisyksiköihin sijoitettujen lasten sekä alaikäisyksiköiden työntekijöiden näkökulma jäi tutkielmastani puuttumaan. Olisi ollut tutkimuksen tavoitteen kannalta mielenkiintoista haastatella myös alaikäisiä lapsia, mutta Yhdessä Matkalla -hankkeen alaikäisten lasten tukisuhteet olivat vasta niin alussa, etten nähnyt niiden tutkimista tässä vaiheessa vielä hedelmällisenä. Näin jälkikäteen olenkin pohtinut tutkielmani toteutukseen liittyen erityisesti kahta asiaa; ensinnäkin, olisiko haastatteluja ollut syytä täydentää lomaketykselyllä, kuten Jennika Solih (2017) teki opinnäytetyönsä kohdalla tutkiessaan alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten kokemuksia Helsingin diakonisalaitoksen kummiperhetoiminnasta. Toisekseen pohdin myös, olisiko tutkielmani ollut hedelmällisempää toteuttaa esimerkiksi vasta vuoden kuluttua, jolloin isompi osa hankkeen kautta syntyneistä tukisuhteista olisi ollut käynnissä pidempään.

Uskon kuitenkin, että tutkielmani on jo tässä vaiheessa toteutettuna onnistunut nostamaan esiin merkittäviä näkökulmia, ja se tuo toiminnassa mukana olevien ”ääntä kuuluviin”. Lisäksi tutkielman suhteen tehtyjä havaintoja voidaan mahdollisesti hyödyntää, kun toiminnan vaikutuksia tutkitaan jatkossa. Vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan vaikutusten tutkimista kannattaa ehdottomasti siis jatkaa, ja erityisesti jonkinlainen pidemmän aikavälin seurantatutkimus olisi mielenkiintoinen. Sen lisäksi, että nuorten kokemusten kartoittaminen on tärkeää, uskon, että myös vapaaehtoisten kokemusten laajempi tutkiminen olisi mielenkiintoista.

Vaikka haastatteluaineisto jäi pieneksi, positiivista oli, että tutkielmaani osallistuneet tukisuhteet olivat melko eri vaiheissa ja eri tilanteissa, joten koen saaneeni monipuolisia näkemyksiä toimintaan ja sen vaikutuksiin liittyen. Yksi tukisuhde oli melko alussa, ja vaikka haastatteluaineisto jäi melko ohueksi, näkyi ryhmähaastatteluna toteutetussa haastattelutilanteessa jo molemmin puolinen välittäminen selvästi, ja tukiperhetoiminnan merkittävyys välittyi myös minulle haastattelijana. Toisaalta toinen, jo pidempään käynnissä ollut tukisuhde päättyi haastattelujen toteuttamisen aikana. Tukisuhteen päättymiseen liittyi luonnollisesti pettymyksen tunteita sekä nuoren että tukiperheen osalta. Jäinkin pohtimaan, kuinka paljon nämä tunteet vaikuttivat siihen, mitä haastatteluissa nousi esiin. Olisiko esimerkiksi tukisuhteen hyötyjä nostettu esiin enemmän, jos haastattelut olisi toteutettu hieman myöhemmin?

Tutkielmaani liittyvistä haasteista huolimatta vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan tarve nousi selvästi esiin sekä teoriatiedon että haastatteluaineiston valossa. Muun muassa alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kuulumisen tunnetta ja kotoutumista tutkinut Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen (2016) on todennut, että yksintulleiden osallisuuden tukemiseksi on tärkeää, että Suomessa luodaan lapsilähtöisiä sosiaalisen tuen muotoja, jotka tukevat heidän kuulumistaan ja kuulumisen tunnettaan; vapaaehtoinen tukiperhetoiminta onkin yksi esimerkki tällaisesta. Myös Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen julkaisemassa Paloma-käsikirjassa suositellaan vapaaehtoista tukiperhe- tai tukihenkilötoimintaa alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten mielenterveyden tueksi (Castaneda ym. 2018, 382).

Vapaaehtoisen tukiperhetoiminnan kehittämiseen liittyen korostin vapaaehtoisten sitouttamisen tärkeyttä. Vapaaehtoisten sitoutuminen toimintaan ei kuitenkaan yksin riitä. Myös eri tukimuotojen tulisi Kuusisto-Arponen (2016) mukaan olla myös pysyviä. Tällä hetkellä esimerkiksi vapaaehtoista tukiperhe- tai tukihenkilötoimintaa toteutetaan useassa eri hankkeessa. Hankkeiden kautta ei välttämättä kuitenkaan synny pysyviä käytänteitä, vaan tuki, jonka haasteena on pirstaleisuus, saattaa jatkossa hankkeiden päätyttyä olla aivan yhtä pirstaleista. Tärkeää olisikin, että yksintulleiden kanssa työskentelyyn, kuten sosiaalialalle yleisestikin, saataisi luotua yhtenäisiä ja toimivia lapsen edun mukaisia käytänteitä, varsinkin kun ei ole varmaa tietoa siitä, miten turvapaikanhakijatilanne tulee lähivuosina kehittymään. (Kuusisto-Arponen 2016.)

Lisäksi on tärkeää muistaa, kuinka kokonaisvaltaisista asioista kotoutumisen ja hyvinvoinnin kohdalla puhutaan. Ne kattavat kaikki elämänalueet, ja myös niihin liittyvät haasteet ovat hyvin monisyisiä. Myös Yhdessä Matkalla -hankkeen hankesuunnittelija Meeri Lindroos muistuttaa, että koska ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden nuorten kotoutumiseen liittyvät haasteet ovat moniulotteisia, myös ratkaisut ovat moniulotteisia; vaikeisiin asioihin harvoin on helppoja ratkaisuja. Esimerkiksi vapaaehtoisella tukiperhetoiminnalla saadaan ehkä ratkaistua tiettyjä kotoutumisen haasteita, ja tuettua lapsia ja nuoria tietyissä asioissa, mutta missään tapauksessa se ei ratkaise kaikkia kysymyksiä. (Lindroos 2019a.)

Toisaalta yksintulleisiin liittyen monessa yhteydessä nostetaan esiin perheen merkitys; muun muassa Lindroos (2019b) on todennut, etteivät esimerkiksi sopivat koulutusohjelmat auta ratkaisemaan yksintulleiden kotoutumisen haasteita niin kauan, kuin perheenyhdistämiseen liittyvät vaikeudet maahanmuuttopolitiikassa ovat ratkaisematta. Tämä on varmasti totta myös muiden tukimuotojen kohdalla, sillä kuten tässä opinnäytetyössäkin on tullut ilmi, perheen merkitys lapsen ja nuoren hyvinvoinnille on aivan keskeinen, eikä sitä voi mielestäni korostaa liikaa.

Kaikesta huolimatta perheen yhdistäminen on ainakin toistaiseksi ilman huoltajaa alaikäisenä tulleille lapsille ja nuorille lähes mahdotonta. On kuitenkin tärkeää, että yksintulleita lapsia

ja nuoria tuetaan biologisen perheen poissa ollessa kaikin keinoin; siihen tarvitaan eri tahojen, ja monien eri aikuisten yhteistyötä. Tarvitaan myös taitoa ja halua kohdata lapsi ja nuori yksilönä, sillä he eivät ole homogeeninen joukko; he ovat eri ikäisiä poikia ja tyttöjä, jotka tulevat eri maista, eri kulttuureista ja eri lähtökohdista. Heillä jokaisella on oma tarinansa, ja jokainen heistä on ainutlaatuinen. (Björklund 2015, 61.) Seuraava lainaus tiivistää mielestäni hienosti sen, mistä lähtökohdista yksintulleita lapsia ja nuoria tulisi tukea, niin vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan keinoin, kuin kotoutumisen suhteen yleisestikin:

”Nuori tarvitsee toivon perspektiiviä, joka ei rakennu ainoastaan sen varaan, että perhe saapuu jossain vaiheessa maahan. Uuden elämän peruskiviä tulisi alkaa luoda mahdollisimman pian maahantulon jälkeen sen sijaan, että jäätisiin odottamaan ja katsomaan, miten nuori itse pärjää. Yksin tullut nuori tarvitsee ennen kaikkea välittäviä aikuisia, joilla on aikaa nähdä nuoren pärjäävän pinnan alle.” (Alitolppa-Niitamo 2014, 81.)

Lähteet

Painetut

Björklund, K. 2015. Unaccompanied refugee minors in Finland: challenges and good practices in a Nordic context. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Eskola, J. 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 185-206.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8.painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Hammar, S. & Katisko, M. 2016. Pakolaisesta täysivaltaiseksi asukkaaksi. Teoksessa Gothoni, R. & Siirto, U. 2016. (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus Oy, 213-230.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 19.painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kalland, M. & Sinkkonen, J. 2017. Vapaaehtoistoiminta ja kansalaisjärjestöt. Teoksessa Kumpulainen, K. Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. ja Sourander, A. (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 474-478.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kauppi, A. & Turunen, T. 2017. Lasten ja nuorten traumapsykoterapia. Teoksessa Kumpulainen, K. Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. ja Sourander, A. (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 544-549.

Lehti, V. & Sourander, A. 2017. Maahanmuuttajien kanssa työskentely. Teoksessa Kumpulainen, K. Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. ja Sourander, A. (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 769-775.

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2015. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2009. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. 3. painos. Helsinki: Kirjapaja.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saari, J. 2011. Johdanto. Teoksessa Saari, J. (toim.) 2011. Hyvinvointi Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä, 9-32.

Siirto, M. & Hammar, S. 2016. Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Teoksessa Gothoni, R. & Siirto, U. (toim.) 2016. Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus Oy, 189-212.

Simpura, J. & Uusitalo, H. 2011. Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. Teoksessa Saari, J. (toim.) 2011. Hyvinvointi Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä, 106-139.

Sourander, A. & Marttunen, M. 2017. Lasten ja nuorten mielenterveydenhäiriöiden epidemiologia. Teoksessa Kumpulainen, K. Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K. ja Sourander, A. (toim.) Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 116-124.

Willberg, E. 2015. Sitran selvityksiä 93. Vapaaehtoistoiminnasta iloa monille Hyvinvointia tukevan vapaaehtoistyön vastuut ja käytännöt. Helsinki: Sitra.

Sähköiset

Alitolppa-Niitamo, A. 2014. Ilman huoltajaa uudessa maassa. Teoksessa Heikkilä, E. (toim.) 2014. Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Turku: Siirtolaisinstituutti, 79-88. Viitattu 3.10.2019. http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/A49_Halaten_seminaari_EH.pdf

Björklund, K. 2014a. "Haluun koulutusta, haluan työtä ja elämän Suomessa": yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Turku: Siirtolaisinstituutti. Viitattu 3.10.2019. http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/A48_Yksin_tulleet_Halaten_projekti_KB.pdf

Björklund, K. 2014b. Alaikäiset yksintulleet turvapaikanhakijat Varsinais-Suomessa. Teoksessa Teoksessa Heikkilä, E. (toim.) 2014. Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Turku: Siirtolaisinstituutti, 37-62. Viitattu 10.10.2019. http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/A49_Halaten_seminaari_EH.pdf

Castaneda, A. E., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., Santalahti, P. & PALOMA-asiantuntijaryhmä. 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa Paloma-käsikirja. THL - Ohjaukset 5/2018. Helsinki: Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Viitattu 16.10.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PALOMA_KA%cc%88SIKIRJA_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Engblom, P. 2019. Nuoruusiän kehitys ja sen tukeminen. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö. Viitattu 10.10.2019. https://www.yths.fi/filebank/665-Engblom_P_Nuoruunian_kehitys.pdf

Erhola, K. & Rask, S. 2018. Rasistinen syrjintä jättää jäljen - ja laskun. THL-blogi 18.6.2018. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos. Viitattu 1.10.2019. <https://blogi.thl.fi/rasistinen-syrjinta-jattaa-jaljen-ja-laskun/>

Jyväskylän yliopisto. 2019. Koppa. Teemoittelu. Viitattu 11.7.2019. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysi-menetelmat/teemoittelu>

Kajaanin ammattikorkeakoulu. 2019. Teemoittelu. Viitattu 11.7.2019. <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/Teemoittelu>

Kauko, O. 2015. Yksinäisyys alaikäisten turvapaikanhakijoiden valottamana. Yhteiskuntapolitiikka 80 (2015): 1, 35-45. Viitattu 2.10.2019. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126233/kauko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kerkkänen, H. & Säävälä, M. 2015. Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 2.10.2019. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75031>

Kotouttaminen.fi. 2019a. Ilman huoltajaa olevan lapsen tukeminen. Viitattu 9.8.2019. <https://kotouttaminen.fi/ilman-huoltajaa-olevan-lapsen-tukeminen>

Kotouttaminen.fi. 2019b. Keskeiset käsitteet. Viitattu 16.7.2019. <https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet>

Kuusisto-Arponen, A-K. 2016. Mitä emme ymmärrä yksin tulleiden elämästä. Trust Project. Viitattu 3.10.2019. <https://www.youtube.com/watch?v=98xW-olhNik>

Kuusisto-Arponen, A-K. ja Korjonen-Kuusipuro, K. 2018. TIEKARTTA Yksin tulleiden alaikäisten maahanmuuttajien kuulumisen tunteen tukeminen ja sosiaalisen tuen kehittäminen Suomessa. Tampere: Trust-kärkihanke. Viitattu 14.8.2019. http://www.transculturaltrust.net/wp-content/uploads/2018/09/Final_Trust_Tiekartta.pdf

- Lapsenoikeudet.fi. Lapsen oikeuksien sopimus. Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö. Viitattu 1.10.2019. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/sopimuksen-yleisperiaatteet/yhdenvertaisuus-ja-syrjinnan-kielto/>
- Lindroos, M. 2019b. Yhteiset Lapsemme ry. Yhteiset Lapsemme 3/2019: Turvapaikanhakijanuorten koulutuspolut. Viitattu 7.10.2019. <http://www.yhteisetlapsemme.fi/blog/yhteiset-lapsemme-3-2019-turvapaikanhakijanuorten-koulutuspolut/>
- Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 9.8.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Maahanmuuttovirasto. 2019a. Tilastot. Viitattu 9.6.2019. <http://tilastot.migri.fi/#decisions>
- Maahanmuuttovirasto 2019b. Turvapaikka Suomesta. Viitattu 9.8.2019. <https://migri.fi/turvapaikka-suomesta>
- Maahanmuuttovirasto. 2019c. Vanhat tilastot. Viitattu 9.8.2019. <https://migri.fi/vanhat-tilastot>
- Mikkonen, A. G. 2011. Miten tukea Suomeen ilman huoltajaa tulleita turvapaikanhakijalapsia ja -nuoria? Teoksessa Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. (toim.) 2011. Lapsen etu ensin Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yksintulleet-projektin loppujulkaisu. Helsinki: Yhteiset Lapsemme ry, 78-93. Viitattu 3.10.2019. <https://docplayer.fi/1611218-Lapsen-etu-ensin-yksintulleet-alaikaiset-turvapaikanhakijat-suomessa.html>
- Nuortenlinkki.fi. 2019. Itsenäistyminen. Viitattu 10.10.2019. <https://nuortenlinkki.fi/tietopiste/tietoartikkelit/mielenterveys/itsenaistyminen>
- Nuortenmielenterveystalo.fi. Häiriöt ja ongelmat. Johdatus nuoruusikään. Viitattu 1.10.2019. https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/tietoa_mielenterveydesta/nuorten_mielenterveysongelmat/Pages/Johdanto-nuoruusik%C3%A4%C3%A4n.aspx
- Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissä. Teoksessa Era, T. 2013. Osallisuus - oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 12-34. Viitattu 3.10.2010. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAI-SUJA1562013_web.pdf?sequence=1
- Sauranen, P. 2018. IHMISENÄ IHMISELLE - Perheryhmäkodin työntekijöidenkerrontaa vapaaehtoisen tukiperheen ja tukihenkilön tehtävästä. Ylemmän ammattikorkeakoulututkimuksen opinäytetyö. Hämeen ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysalan johtaminen ja kehittäminen.

Hämeenlinna. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/156405/Sauranen_Piia.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sauranen, P. 2019. Ei anneta sen palon sammua. Lastensuojelun Keskusliitto. Blogikirjoitus 12.3.2019. Viitattu 14.8.2019. <https://www.lskl.fi/blogi/ei-anneta-sen-palon-sammua/>

Sisäministeriö. Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Viitattu 9.8.2019. <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>

Solih, J. 2017. ”EI MULLA OLIS TÄÄLLÄ OIKEESTAAN KETÄÄN ILMAN MUN KUMMIPERHETTÄ”. Yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoidenkokemuksia Helsingin Diakonissalaitoksen kummiperhetoiminnasta. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulu-tus-ohjelma. Helsinki. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/123637/OT%20FINALVERSION.pdf?sequence=1>

Taskinen, S. 2011. Mikä on yksin tulleiden lasten edun mukaista? Teoksessa Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. (toim.) 2011. Lapsen etu ensin Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yksintulleet-projektin loppujulkaisu. Helsinki: Yhteiset Lapsemme ry, 42-57. Viitattu 10.10.2019. <https://docplayer.fi/1611218-Lapsen-etu-ensin-yksintulleet-alaikaiset-turvapaikanhakijat-suomessa.html>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019a. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat. Viitattu 9.8.2019. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajalasten-nuorten-ja-perheiden-terveys/yksin-tulleet-alaikaiset-turvapaikanhakijat>

Terveyden ja Hyvinvoinninlaitos. 2019b. Hyvinvointi- ja terveyserot. Hyvinvointi. Viitattu 16.7.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019c. Kotouttamisen ratkaisut. Paloma-hanke. Viitattu 9.8.2019. https://thl.fi/documents/920447/4520219/THL_PALOMA-hanke_2019-2018_kotoutuminen_020419.pdf/5ed80577-6c9e-4db5-baf5-502c5a151b9f

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019d. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Viitattu 1.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/turvapaikanhakijoiden-terveys-ja-hyvinvointi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019e. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Yhdenvertaisuus ja syrjintä. Viitattu 1.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/yhdenvertaisuus-ja-syrjinta>

Trust. 2019. Supporting transcultural belonging among unaccompanied children and young people. Viitattu 3.10.2019. <http://www.transculturaltrust.net/>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Viitattu 1.10.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#Pidp446056176>

Yhteiset Lapsemme ry. 2019a. Yhdessä Matkalla ja Vierellä -hankkeet. Viitattu 9.6.2019. <http://www.yhteisetlapsemme.fi/lapsi-ja-perhepalvelut/tukiperhe-ja-tukihenkilotoiminta/>

Yhteiset Lapsemme ry. 2019b. Viitattu 9.6.2019. <http://www.yhteisetlapsemme.fi>

Julkaisemattomat

Kumpumäki, T./Yhteiset Lapsemme ry. 2017. Avustushakemus: Hankeavustus. STEA.

Lindroos, M. Yhteiset Lapsemme ry. Yhdessä Matkalla -hankkeen hankesuunnittelijan haastattelu 3.10.2019. Helsinki.

Kuviot

Kuvio 1. Kotouttamisen ratkaisut (THL 2019c).	14
---	----

Liitteet

Liite 1: Saatekirje nuorelle	58
Liite 2: Saatekirje tukiperheelle	59
Liite 3: Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	60

Liite 1: Saatekirje nuorelle

Hei!

Ensimmäisenä haluan kiittää siitä, että saan haastatella sinua opinnäytetyötäni varten. Opiskelen Laurea Ammattikorkeakoulussa sosionomiksi, ja opinnäytetyö on osa opintojani. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutkia, millaisia kokemuksia sinulla ja muilla nuorilla on tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta, ja miten se on vaikuttanut elämääsi Suomessa. Tavoitteena on, että opinnäytetyö auttaa tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan kehittämisessä. Haastattelustasi on siis todella paljon hyötyä, sillä te nuoret osaatte varmasti parhaiten kertoa, miten tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa voisi parantaa. Haastatteluun osallistuminen on sinulle kuitenkin täysin vapaaehtoista, ja saat osallistumisesi edelleen perua, jos muutatkin mielesi.

Jos sinulle sopii, haastattelen myös tukiperhettäsi ja jälkihuollon ohjaajasi. Haluaisin kysyä myös heiltä, millaisia vaikutuksia he ajattelevat tukiperhe- tai tukihenkilötoiminnalla olleen sinun kotoutumiseesi ja elämääsi Suomessa. Haastattelen heitä kuitenkin ainoastaan sinun suostumuksellasi.

Koska en halua, että haastattelu vie liikaa aikaasi, olen jo miettinyt valmiiksi aiheita, joista haluaisin kanssasi jutella. Tässä muutamia aiheita:

- Mitkä asiat sinulle ovat elämässä tärkeitä?
- Millaisia asioita olet tehnyt tukiperheesi kanssa?
- Mikä on ollut hyvää tai mukavaa tukiperheessäsi?
- Mikä on tuntunut tukiperheen kanssa vaikealta tai haastavalta?
- Millaista apua tai tukea olet saanut tukiperheeltäsi?
- Mitä olet oppinut tukiperheeltäsi?
- Miten tukiperhe on vaikuttanut elämääsi?

Lisäksi toivon, että ennen haastattelua saan lukea Yhteiset Lapsemme ry:n sinua koskevat paperit, eli hakemuksesi tukiperhetoimintaan sekä tukisuhteen sopimuksen. Haluaisin nimittäin myös tietää, mitä toivoit alun perin toivoit tukiperheeltä, ja miten tukiperhetoiminta on vastannut näihin toiveisiin.

Haastattelutilanteen ei kuitenkaan tarvitse olla virallinen tai vakava, voimme vaikka käydä kahvilla ja jutella samalla näistä asioista. Toivon kuitenkin, että voin nauhoittaa haastattelun, jotta voin kuunnella sen uudestaan, kun kirjoitan yhteenvetoa siitä. Haastattelua ei kuitenkaan kuuntele kukaan muu kuin minä. Haastatteluun voidaan ottaa mukaan myös tulkki.

Tämän kirjeen liitteenä on myös suostumuslomake, johon pyydän sinulta allekirjoituksen sitten kun tapaamme. Käymme lomakkeen läpi vielä ennen haastattelua, mutta sinun kannattaa lukea se jo etukäteen. Jos sinulla on jotain kysyttävää haastatteluun liittyen, voit laittaa minulle WhatsApp-viestiä tai sähköpostia, tai voit soittaa. Mutta jutellaan lisää viimeistään sitten kun nähdään! 😊

Terveisin,

Terhi Naukkarinen

terhi.naukkarinen@student.laurea.fi

Liite 2: Saatekirje tukiperheelle

Hei!

Ensimmäisenä haluan kiittää siitä, että saan haastatella teitä opinnäytetyötäni varten. Opinnäytetyöni on osa sosionomiopintojani Laurea Ammattikorkeakoulussa. Sen tarkoituksena on tutkia, millaisia vaikutuksia vapaaehtoisella tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnalla on ollut toiminnassa mukana olevien nuorten kotoutumiseen ja hyvinvointiin. Tavoitteena on, että opinnäytetyö auttaa tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan kehittämisessä.

Haluaisinkin kuulla ajatuksianne tukiperheenä toimimisesta, ja erityisesti siitä, miten olette huomanneet toiminnan vaikuttaneen tukemanne nuoren kotoutumiseen ja hyvinvointiin. Haastattelen opinnäytetyötäni varten myös tukemaanne nuorta ja hänen jälkihuoltotyöntekijäänsä, mikäli hänellä sellainen on. Tarkoituksena on, että teidän kolmen vastauksia tullaan opinnäytetyössä vertailemaan toisiinsa. Opinnäytetyössä ei kuitenkaan tulla julkaisemaan mitään arkaluontoisia tietoja, eikä henkilöllisyytenne tulee siitä ilmi.

Nuori on tietoinen siitä, että haastattelen teitä, ja olen saanut häneltä asiaan suostumuksen. Haastatteluun osallistuminen on teille kaikille täysin vapaaehtoista.

Tässä muutamia aiheita, joista haluaisin haastattelun aikana jutella:

- Millaisia asioita olette tehneet nuoren kanssa?
- Mikä tukiperheenä toimimisessa on ollut hyvää?
- Mikä on tuntunut nuoren kanssa vaikealta tai haastavalta?
- Millaista palautetta nuori on antanut tukiperhetoimintaan tai teidän perheeseen liittyen?
- Mitä ajattelette nuoren oppineen perheeltänne?
- Millaisissa asioissa koette auttaneenne tai tukeneenne häntä?
- Miten ajattelette tukiperhetoiminnan vaikuttaneen nuoren elämään?

Haastattelutilanteen ei tarvitse olla vakava tai virallinen, vaan voimme vapaamuotoisesti jutella näistä asioista. Toivon kuitenkin, että voin nauhoittaa haastattelun. Haastattelujen yhteenveto on helpompaa, kun voin kuunnella ja litteroida haastattelua myöhemmin. Haastattelumateriaali jää kuitenkin ainoastaan minun käyttöni, ja tuhoan sen heti opinnäytetyöni valmistuttua.

Opinnäytetyöni valmistuu joulukuussa 2019 tai viimeistään alkuvuodesta 2020 ja se julkaistaan ammattikorkeakoulujen Theseus -opinnäytetyötietokannassa, mistä se on vapaasti luettavissa.

Mikäli teillä herää kysyttävää opinnäytetyöhöni liittyen jo ennen kuin tapaamme haastattelun merkeissä, voitte olla minuun yhteydessä joko sähköpostitse, puhelimitse tai WhatsAppilla. Vastaan mielelläni kaikkiin kysymyksiin. Mutta jutellaan lisää viimeistään sitten kun nähdään!

Terveisin,

Terhi Naukkarinen

terhi.naukkarinen@student.laurea.fi

Liite 3: Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tutkimuksen aihe: Vapaaehtoisen tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnan vaikutukset ilman huoltajaa alaikäisenä tulleiden turvapaikanhakijataustaisten lasten ja nuorten kotoutumiseen ja hyvinvointiin

Tutkija: Terhi Naukkarinen

Tutkimustulosten julkaiseminen: Haastatteluiden pohjalta kirjoitetaan opinnäytetyö, joka julkaistaan internetissä, Theseus -ammattikorkeakoulujen tietokannassa. Opinnäytetyö valmistuu joulukuussa 2019 tai tammikuussa 2020.

Minulle on selvitetty tämän tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Suostun osallistumaan tutkimukseen, ja vastauksiani saa käyttää kyseisessä tutkimuksessa. Suostun myös siihen, että Terhi Naukkarinen saa lukea tukisuhdettani koskevat dokumentit, esim. hakemukseni Yhteiset Lapsemme ry:n tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaan sekä tukiperhetoiminnan sopimuksen. Ymmärrän myös, että Yhteiset Lapsemme ry:n työntekijät tietävät minun osallistuvan tähän tutkimukseen.

Olen tietoinen, että myös tukiperhettäni ja jälkihuollon ohjaajaani tullaan haastattelemaan tutkimusta varten, ja annan heille luvan kertoa tukisuhteeseemme liittyviä asioita. Hyväksyn myös sen, että minun antamiani, tukiperheen antamia ja jälkihuollon ohjaajan antamia vastauksia tullaan vertailemaan toisiinsa. Ymmärrän, että tukiperheeni ja jälkihuollon ohjaavani tietävät siis minun osallistuvan haastatteluun, ja myös heillä on mahdollisuus lukea haastatteluiden pohjalta kirjoitettu opinnäytetyö.

Hyväksyn, että haastattelu nauhoitetaan haastatteluaineiston yhteenvetoa ja analysointia varten. Haastattelumateriaalia käytetään ainoastaan tähän tutkimukseen, se jää ainoastaan tutkijan, Terhi Naukkarisen käyttöön, ja se tuhoetaan heti opinnäytetyön valmistuttua. Opinnäytetyössä ei tulla julkaisemaan arkaluontoisia tietoja, eikä henkilöllisyyteni tule esiin opinnäytetyössä.

Lisäksi olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä se aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia. Voin halutessani keskeyttää haastatteluun osallistumisen milloin tahansa.

Tämä lomake on käyty läpi kanssani keskustellen ja ymmärrän sen sisällön.